

Alkmadders

NUMMER 146 - JAARGANG 37 - JUNI 2019
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

50 jaar Vakantiespelen Alkemade

De brieven van Zouaaf Jacobus Termeulen

'N.C. de Stoppelaar, van de Boekhorst'

Sleuven in een brug

Het voormalige Rechthuis van de Vrije en Lage Boekhorst in Oud Ade
dat een rol speelt in het verhaal van N.C. de Stoppelaar

37e jaargang, juni 2019, nummer 146
Kwartaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie

Alfred Bakker
Sjaak Bouwmeester
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
Fons van Rijn
E-mailadres van de redactie:
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)

Leo Stiens en Agnes Turk
Archief Stichting Oud Alkemade

Donateursbestand en adreswijzigingen

Leon Hogenboom
06-531 93 655 of per e-mail:
hogenboomleon@gmail.com

Donateurschap

Nieuwe donateurs zijn van harte welkom.
U kunt zich aanmelden via onze website,
per e-mail via info@stichtingoudalkemade.nl
of telefonisch bij het secretariaat: 071-501 83 26.
De minimumdonatie bedraagt € 20,- per jaar,
te voldoen op bankrekening NL09 INGB 0005 4356 41
van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen van
Alkmadders kost € 12,00 per jaar extra.

Losse nummers van het museum

Deze kosten € 5,75 en zijn verkrijgbaar tijdens de
openingsuren van het museum.

Openingstijden

Het Museum Oud Alkemade is geopend op
zondagmiddag van 14.00-17.00 uur en op
dinsdagmiddag van 13.30-16.00 uur.
In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag,
1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het
museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag
is het museum wel open.

Secretariaat

Annelies van Wieringen (071-501 83 26)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade

Saskia van Uylenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl

De Stichting Oud Alkemade heeft de culturele ANBI-status
en betaalt daarom geen schenk- of erfbelasting. Uw schen-
king komt dus geheel ten goede aan de activiteiten van de
Stichting Oud Alkemade.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Varia	2
Gerard van der Meer schreef levenswerk	2
Verhalentafel over 50 jaar Vakantiespelen Alkemade	3
Topsporters uit Alkemade	5
De brieven van Zouaaf Jacobus Termeulen 1867-1869	7
Raadselachtige sleuven in de brug van het Westeinde	11
'N.C. de Stoppelaar, van de Boekhorst'	14

Van het bestuur

Beste donateurs,

De Stichting Oud Alkemade is weer volop actief geweest de afgelopen maanden. Op 13 april hebben wij een reünie georganiseerd voor de oud-personeelsleden van de voormalige bloemenveiling E.M.M. uit Roelofarendsveen. De bijeenkomst was een groot succes. De aanwezigen vonden het een leuk idee van de stichting om de reünie in het museum te organiseren, omdat er nog een kleine tentoonstelling te zien is over deze veiling die in 2000 werd overgenomen door de bloemenveiling in Aalsmeer. De Ruilvereniging Alkemade heeft op 16 april haar 50-jarig bestaan gevierd bij onze stichting. De ruilvereniging telt een groot aantal verzamelaars en heeft veel overeenkomsten met de Stichting Oud Alkemade, waar ook het nodige verzameld en bewaard wordt. De bezoekers hadden het duidelijk naar hun zin en konden natuurlijk ook de tentoonstelling over Verzamelingen bewonderen.

Boekpresentatie

Op 26 mei vond in ons museum in aanwezigheid van veel belangstellenden de boekpresentatie plaats van het boek over de polders van Gerard van der Meer. Het is een geweldige prestatie dat Gerard dit boek heeft samengesteld; het geeft een goed beeld van het ontstaan van de polders in voormalig Alkemade.

Laatste kans

30 Juni is de laatste dag dat u de tentoonstellingen over de veiling en over verzamelingen kunt bezoeken. Daarna gaan de deuren voor museumbezoek dicht tot 8 september. Wel kunt u altijd op maandagavond en dinsdagmiddag met vragen bij ons terecht of voorwerpen komen brengen, want dan zijn er medewerkers aanwezig.

Wij wensen u alvast een heel fijne vakantie toe en zien u graag vanaf 8 september weer terug voor onze nieuwe tentoonstelling over topsporters uit onze voormalige gemeente Alkemade.

U ziet, er staat opnieuw een vol programma te wachten voor de komende tijd en er wordt hard gewerkt om er weer wat spectaculairs van te maken.

Met vriendelijke groet,

Lex van der Zwet, voorzitter Stichting Oud Alkemade

**Tentoonstelling
Verzamelingen
nog t/m 30 juni
2019 te zien.**

Beste lezer,

Wat een rijke en gevarieerde geschiedenis heeft het voormalige Alkemade toch. Dat betreft zowel het oude als het wat minder verre verleden. Dat ooit de Veense Jacobus Termeulen als ‘Zouaaf’ in het leger van de paus heeft gediend is opmerkelijk, maar niet uitzonderlijk. Er kwamen er meer uit zijn geboorteplaats, maar alleen van Jacobus Termeulen zijn de brieven die hij uit Italië stuurde tevoorschijn gekomen.

Ook van een hele tijd geleden stamt het verhaal over Nicolaus de Stoppelaar, die aan de ene kant goede werken heeft gedaan voor de bewoners van Vrije en Lage Boekhorst, maar aan de andere kant ook minder goede eigenschappen bezat waardoor hij in een penibele situatie terecht kwam. Theo van der Poel heeft het leven van De Stoppelaar ‘en detail’ uitgezocht. Omdat het artikel zich niet leent om in meerdere delen te publiceren is, staat dit lange verhaal in zijn geheel in deze Alkmadders.

Meer recent is de geschiedenis van de Vakantiespelen Alkemade. Deze organisatie viert dit jaar haar vijftigjarig bestaan en heeft zich voor onnoemelijk veel kinderen verdienstelijk gemaakt. Hoeveel jongeren hebben zich niet jarenlang met veel plezier gewijd aan de huttenbouw? Maar ook de creatievelingen en sportievelingen kwamen aan hun trekken. Een Verhalentafel met veel herinneringen.

Een meer eigentijds verhaal is dat over de raadselachtige sleuven in de brug halverwege het Westeinde. Zelfs een speurtocht in de gemeentelijke archieven geeft geen duidelijkheid hierover.

Kortom, er zijn weer interessante verhalen te lezen in deze Alkmadders. Wij wensen u dan ook veel zomers leesplezier en houden ons aanbevolen voor reacties via alkmadders@ziggo.nl.

José van der Meer-van der Zwet, eindredacteur

Gerard van der Meer schreef levenswerk

Zondagmiddag 26 mei presenteerde Gerard van der Meer voor ruim honderd aanwezigen in ons museum zijn boek *Polders, de geschiedenis van de 18 polders in Alkemade*. De oud-voorzitter van de Stichting Oud Alkemade heeft de afgelopen jaren intensief gewerkt aan de totstandkoming van dit boek en het kan dan ook met recht gezien worden als zijn levenswerk.

Als geboren ‘Veender’ heeft Gerard van der Meer (1931) veel zien veranderen in Alkemade/Kaag en Braassem. Wel heeft hij geleerd met een relativerende blik naar die veranderingen te kijken. Niet elke verandering is immers een verbetering. Gerard: *“Met gemengde gevoelens zie ik dat het aanzicht van de polders al geruime tijd verandert. Dat is o.a. het gevolg van de*

aanleg van de A4 en de verbreding ervan, de aanleg van de HSL, de nieuwe hoogspanningsleiding en niet in het minst door de omvangrijke nieuwbouw van woningen en bedrijven in Roelofarendsveen.”

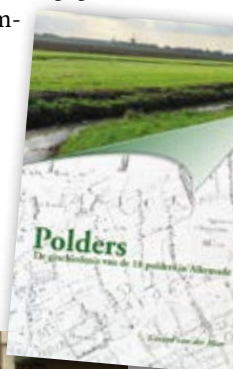
Wonend aan het Zuideinde met uitzicht op het sluisje, raakte Gerard als kind al geïnteresseerd in zijn omgeving en met name in de polders. Hij stelde zich toen al de vragen: hoe zijn ze ontstaan, hoe ging het vervenen en omdijken, waarom ligt de ene polder lager dan de ander en was de ene vruchtbaarder dan de ander. Vragen waarop toen nog niet altijd een pasklaar antwoord op kon worden gegeven. Om die te vinden heeft hij jaren later, toen ‘de polder’ zijn hobby was geworden, vele uren doorgebracht in de diverse archieven.

Door zijn jarenlange betrokkenheid bij Oud Alkemade schreef Gerard in de vorige eeuw in Alkmadders al een aantal artikelen over de polders van Alkemade. Omdat hij vindt dat kennis over de geschiedenis van onze leefomgeving belangrijk is en niet verloren mag gaan, heeft hij deze artikelen bewerkt en gebundeld tot een prachtig naslagwerk met veel kaarten en foto's. Hierbij heeft hij veel assistentie gekregen van Joost Soetens, die hij ook in de eer laat delen.

Het boek geeft een mooi en overzichtelijk

beeld van hoe het verleden is overgegaan in het heden, om met een glimlach te lezen, 18 polders lang!

Polders, de geschiedenis van de 18 polders in Alkemade is te koop via de webshop van Veenerick Boek en Kantoor, ISBN 9789423712371, of in de winkel. Prijs € 20.-.

Gerard en Joost hebben het eerste boek feestelijk in ontvangst genomen.

Gerard van der Meer en Joost Soetens van Veenerick Boek en Kantoor vertellen over de totstandkoming van het polderboek.

“Het is net een virus”

Fred Olyerhoek

“Het is net een virus.” Dat zijn de eerste woorden die oud-voorzitter Annie Akerboom-Warmerdam van de Stichting Vakantiespelen Alkemade te binnen schieten. Verder zitten aan tafel Els Goes-Warmerdam, die nog steeds actief is en diverse functies heeft bekleed, Jos Hoogenboom, hoofdleiding huttenbouw en later ook voorzitter, en de huidige voorzitter André de Jong. Vakantiespelen Alkemade is voornamelijk bekend van de huttenbouw, want wie is daar niet mee opgegroeid. De stichting bestaat dit jaar vijftig jaar en naast het grote succes van de huttenbouw zijn de 150 à 200 vrijwilligers bijna het hele jaar door wel actief.

Geschiedenis

In 1969 organiseerde Bertus Otto een wandelvierdaagse in samenwerking met kinderwandelclub De Rippers. Otto had de gemeente en verschillende scholen benaderd om de jeugd één keer per jaar na schooltijd mee te nemen voor een flinke wandeling. De leerkrachten vonden dat wel prima, maar hun werkdag hield toch echt op na schooltijd, dus de roep om vrijwilligers was daar. Vrienden, kennissen en burens werden benaderd en al vrij snel waren er genoeg leiders en leidsters om de klassen te begeleiden voor vier dagen wandelen na schooltijd. De afstand was circa tien km per dag. Jos kan zich als kind nog goed herinneren dat je met een mooi uniform met de wandelclub nog eens ergens kwam. Zo werd er eens per jaar defilé gelopen in onder andere Wassenaar, de Keukenhof en bij de Vierdaagse van Breda. Dat zijn toch hele andere plekken dan de Rip.

Tegelijkertijd kwam bij de gemeente Alkemade een ambtenaar Sportzaken te werken. Dat was de heer Dressher en hij had de mogelijkheid deze nieuwe functie zelf in te vullen. Meneer Dressher was een echte sportfanaat en al snel werden diverse contacten gelegd met onder andere Toos van Scheppingen, Annie Akerboom-Warmerdam, Gerard Hoogenboom en andere vrijwilligers van het eerste uur.

Samenwerking

Wat Vakantiespelen Alkemade, kortweg VAK genoemd, zo uniek maakte is dat er samenwerking werd gezocht met di-

Vakantiespelen in de jaren vijftig met de schuit van Henk van Ruiten. De melkbus achter op de schuit was gevuld met water voor de limonade. Begeleiders zijn To Spruit, Dora Klein, Corrie van der Meer, Tony Hoogenboom, Corrie de Koning, Engelen Zaal en Rina Klein.

De wandelvierdaagse van De Rippers in ‘uniform’, jaren zestig.

verse andere verenigingen, waaronder de Zwemclub Alkemade, Ranonkels, voetbal-, handbal- en gymnastiekverenigingen, dit om onder andere de kosten te delen. Tenten werden dus samen bekostigd en de sportvelden van de diverse clubs mochten gebruikt worden voor activiteiten. Uiteraard deed de gemeente ook veel om de vakantiespelen tot een succes te maken. Brandweer en politie verleenden medewerking. Medewerkers van de plantsoendienst van de gemeente (ook uit omliggende gemeentes) en van semioverheidsbedrijven kregen enkele dagen vrij om bij VAK te kunnen helpen. In de beginjaren was de gemeente de grootste sponsor in vorm van subsidie. Al vrij snel spreidden de activiteiten vanuit Rijpwetering en Roelofarendsveen zich uit naar de dorpen Kaageiland, Oud Ade, Oude Wetering en Nieuwe Wetering, zodat al vrij snel de gehele gemeente Alkemade wist dat VAK bestond. Vanaf het begin zijn er ook contacten gelegd en onderhouden met vergelijkbare verenigingen uit de buurt zoals Woutje Brugge en stichting Speelweek Leimuiden. Met een gezonde portie rivaliteit tussen de dorpen is de samenwerking echt uniek te noemen. Veel materialen, benodigdheden en kennis worden nu gedeeld met diverse verenigingen, stichtingen, gemeente en bedrijven. Zo blijven we “net als vroeger” op de centen letten en kunnen we de entree laag en voor gezinnen betaalbaar houden, vertelt huidig voorzitter André de Jong.

De Jeugdvierdaagse in 1976.

Activiteiten

Was het vroeger een bekend gegeven dat VAK alleen tijdens de zomervakantie activiteiten deed voor de kinderen, sinds een jaar of zes zijn de activiteiten bijna jaarrond en ook buiten de schoolvakanties om. Diverse activiteiten vullen nu het hele kalenderjaar zoals de wandelvierdaagse, sleep-out, fietstocht, sport & spel-dag, penalty-schieten, paaseieren zoeken en open huis/huttenbouw in wel drie verschillende dorpen; de Lego-speeldag is er als laatste bij gekomen. Dit heeft VAK overgenomen omdat deze activiteit in Hoogmade ophield te bestaan. Vroeger was het met een flink budget nog mogelijk om de Dickvoor-mekaar-Show, het jeugdcircus en het kindertheater naar de gemeente te halen. In de loop van de jaren heeft VAK ook afscheid moeten nemen van activiteiten zoals fietscross, spuitvoetbal en roeiwedstrijden op de Braassem.

De meest populaire en meest bekende activiteit is wel het open huis en de huttenbouw. Het open huis werd in het verleden niet in een tent georganiseerd, maar in de dorpshuizen van Kaageiland, Rijpwetering, Roelofarendsveen en in het cultureel centrum in Nieuwe Wetering. Pas later zijn het open huis en de huttenbouw samengetrokken als één activiteit. In het open huis kunnen kinderen lekker ongedwongen creatief bezig zijn met knutselen. Vanaf het begin van het open huis is er standaard een tafel met naaidames. Een aantal naaidames draaien al heel

Knutseldagen voor de kinderen met o.a. bloemschikken.

wat jaren mee. Onder begeleiding van deze dames kunnen de kinderen zelf kussentjes en knuffels maken. Maar in het open huis kunnen kinderen ook schilderen, bloemschikken, kleien, kleuren, spelletjes doen en nog veel meer.

Een van de hoogtepunten is de huttenbouw/open huis: in de Veer op het voormalig veilingterrein E.M.M. met in de beginjaren van dit millennium ruim 1.100 kinderen, in Rijpwetering met ongeveer 250 kinderen en in Nieuwe Wetering met ruim 100 kinderen die meedoen is het succes hiervan nog steeds ongekend.

Huttenbouw

De huttenbouw/open huis wordt in de twee kleinere dorpen Rijpwetering en Nieuwe Wetering iets anders beleefd dan in de Veer. Men kent elkaar beter, er is een hechtere samenwerking, kinderen kennen elkaar en de leiding. Toch is de beleving in alle dorpen hetzelfde, de kinderen (maar ook de ouders, die zelf in het verleden ook naar de huttenbouw/open huis zijn geweest) vinden de activiteiten van VAK superleuk en gezellig en kijken er echt naar uit. Maanden later hoor je kinderen nog zeggen: "Hé, dat is die meneer/mevrouw die bij de VAK werkt." Vroeger was de KLM een grote sponsor in de vorm van houtlevering; later kwam de samenwerking (sponsoring) met Heembouw en de woningbouwvereniging. Tegenwoordig wordt het hout twee tot drie keer gebruikt voordat het weer afgevoerd wordt. Het spektakel in de vorm van het grote vuur is er door veranderde regelgeving en de veiligheid al jaren niet meer. Jos Hoogenboom kan zich uit zijn tijd als voorzitter nog herinneren dat er voor het eerst een ontruimingsplan, met afmeldplicht, was gemaakt voor de huttenbouw. Meteen het eerstvolgende jaar moest het worden gebruikt vanwege een flinke onweersbui. Schuilend bij de NAKG (tegenwoordig NAK-tuinbouw) in de kas waren alle kinderen geteld maar er was er eentje tekort. Met lood in zijn schoenen moest hij toch richting ouders gaan, maar wat bleek: het betreffende kind was al opgehaald. De opluchting was daar, maar de afmeldplicht geldt nog steeds.

Veranderingen

Voorzitter André de Jong heeft gemerkt dat er door de jaren heen minder aanloop is en dat de kinderen sneller uitgekeken zijn. De nieuwe trend die VAK hanteert zijn korte en actieve dag-evenementen. Kinderen en vrijwilligers hebben steeds minder vrije tijd. De opkomst van meer eenoudergezinnen speelt ook een grote rol. Annie merkte nog op dat je vroeger veel tijd van je zomervakantie bezig was voor VAK. Je hield wel rekening met je eigen plannen, maar de zomervakantie stond vooral in het teken van VAK en vakantie plande je in een andere periode. Wat onveranderd is gebleven zijn de enthousiaste vrijwilligers en de kinderen, die zijn nog net zo vrolijk als toen. Doelstelling van VAK is nog steeds de kinderen hun creativiteit te laten ontdekken, samen delen en samen spelen. De kinderen staan voorop en voor gezinnen is het betaalbaar.

Drijfveer

Wat is een vereniging zonder vrijwilligers? Je kan wel spreken van een hele grote club vrijwilligers die VAK rijk is. En als we het

Juli 2004: huttenbouw op het terrein van Veiling E.M.M.

Huttenbouw naast de A4.

over de drijfveer gaan hebben, dan komen er mooie momenten naar voren.

Jos herinnert zich dat hij ingewerkt werd door jongere vrijwilligers over hoe leiding te geven en dat daarna iedereen gehoorzaamde. De club vrijwilligers is nog steeds uniek te noemen, je voelt je gelijk thuis. Vooral de kinderen komen aan bod. Ze zijn oprecht, zeggen wat ze denken en zoeken vooral de grens op. Wie doet dat niet? Zelfs volwassenen herkennen nog de vrijwilligers van vroeger. Het is altijd leuk als je nog herkend wordt, dan heb je toch wat betekend voor die kinderen.

Oproep verjaardagsfeest/reünie

Voorzitter André de Jong wil van deze gelegenheid gebruik maken om zo veel mogelijk oud-vrijwilligers te bereiken met een oproep voor fotomateriaal van vroeger en voor het verjaardagsfeest/reünie van 50 jaar VAK. Dat gaat plaatsvinden op zaterdag 2 november 2019 van 16.00 tot 20.00 uur bij De Veense Bukker, Hazenpad 1 te Roelofarendsveen. Vrijwilligers van toen en nu zijn hierbij van harte uitgenodigd en worden verzocht zich aan te melden via de website: www.vakalkemade.nl/50jaar.

Topsporters uit Alkemade

Sjaak Bouwmeester

De eerstvolgende nieuwe tentoonstelling in het museum gaat over topsporters uit voormalig Alkemade. Wij hebben inmiddels gemerkt dat er heel veel bijzondere topsporters uit onze gemeente komen. Van een drietal geven wij u alvast een voorproefje - over henzelf en over hun prestaties. Wellicht dat het u inspireert om zelf ook (weer) een sportieve uitdaging aan te gaan.

Cock Tukker (sjoelen)

Cock Tukker, in 1963 geboren in Nieuwe Wetering, is een wereldtopper op de sjoelbak. Al op jonge leeftijd was Cock verslingerd aan de door zijn opa gemaakte sjoelbak. Hij was dagelijks bezig om het maximale aantal van 148 punten te scoren met dertig schijven. Omdat er in Roelofarendsveen nog geen sjoelclub was, werd hij in 1983 lid van de sjoelvereniging in Lisse. In 1987 was Cock medeoprichter van Sjoelvereniging Alkemade en in dat jaar werd hij voor het eerst tweede op het Nederlands kampioenschap. Tijdens zijn carrière werd Cock op het Nederlands kampioenschap tweemaal eerste, viermaal tweede en éénmaal derde. Met zijn team uit Lisse en later Aalsmeer werd hij maar liefst vijfmaal Nederlands kampioen. Cock nam met het Nederlands team ook driemaal deel aan de wereldkampioenschappen sjoelen en speelde hij twaalf interlands. In 2015 werd hij in Tsjechië met het Nederlands team wereldkampioen.

Cock werd ook nog tweemaal eerste op het NK-koppelkampioenschappen (voor twee personen). Slechts vier andere sjoelers in Nederland zijn ook in alle drie de disciplines Nederlands kampioen geworden. In 1997 vestigde Cock ook

nog een ongelooflijk record door bij de clubkampioenschappen op twintig verschillende sjoelbakken 2952 punten te scoren. Dat wil zeggen, aangezien het maximum 2960 punten is, dat Cock slechts twee stenen miste van de 600.

Cock, eerste van rechts, met twee vrouwelijke teamgenoten in 2015 op het WK in Tsjechië waar het Nederlands team wereldkampioen werd.

Prachtige beker van het Wereldkampioenschap sjoelen 2015. ■ De gouden keepershandschoen. ■ Drie wereldkampioen-medailles.

Johan van Velzen (voetbal en darten)

Tweemaal de beste

Het is weinig sporters gegeven om in twee totaal verschillende sporten de beste van Nederland te worden. Wij hoeven echter niet ver te zoeken, het is Johan van Velzen uit Roelofarendsveen zowel gelukt in de voetbal- als in de dartsport. Johan was in 1996 op twaalfjarige leeftijd keeper in de D-pupillen van D.O.S.R. Johan had zich als deelnemer aangemeld bij Frans Hoek (keeper van Volendam en trainer van de keepers bij het Nederlands elftal) om deel te nemen aan de voorrondes voor de beste jeugdkeeper van Nederland. Aan deze voorrondes deden maar liefst 6000 keepers mee. Na een aantal voorrondes kwalificeerde Johan zich voor de finale. In het Abe Lenstra Stadion in Heereveen werd hij op 1 juni 1996 gekozen tot beste keeper van Nederland in de categorie twaalfjarigen. Als trofee kreeg hij een gouden keepershandschoen.

Omdat Johan op achttienjarige leeftijd door een knieblesure noodgedwongen moest stoppen met de voetbalsport, ging hij darten. Met Jan, Ferry en Sjors van Veen, Ronald Scholten (bekend dartercommentator op tv) en Richard Kleinlangenhorst vormde Johan het team 'Ramses Sjaffies', die als thuishaven café De Pepersteeg in Roelofarendsveen hadden. Johan speelt met zijn maten in de hoogste divisie van de Nederlandse dartsbond. In het seizoen 2013–2014 wonnen zij de landelijke bekerfinale.

Lia Brouwer-Vogel (roeien)

Lia Brouwer komt oorspronkelijk uit Groningen, inmiddels woont ze al 45 jaar in Roelofarendsveen. Lia beleeft al heel veel jaren plezier aan het sporten, oorspronkelijk waren dat turnen, schaatsen en tennissen. Tijdens haar studie aan de universiteit in Leiden en het opvoeden

van haar kinderen was er geen tijd meer om te sporten. Op 56-jarige leeftijd koos Lia op aandringen van haar buurvrouw voor de roeisport, ze werd lid van de roeivereniging Rijnland in Voorschoten. Ze moest allerlei vaardigheden leren, ze had de pech dat zij niet het ideale figuur had voor het roeien. Je moet namelijk voor het roeien een bepaalde lengte hebben en sterk zijn, bij Lia is dat niet het geval, maar karakter en doorzettingsvermogen zijn minstens zo belangrijk voor een topsporter. Na veel oefenen mocht ze op de boeg van de acht plaatsnemen. Lia wilde echter meer en kwam in de skiff, een eenpersoonsboot, terecht. In 2006 kocht Lia een eigen skiff die op haar maat en gewicht gemaakt was. In 2007 roeide Lia haar eerste internationale wedstrijd bij de Masters in Zagreb. Daar belandde zij voor het eerst maar liefst driemaal op het podium. Lia is inmiddels 76 jaar, traint viermaal per week op het water en tweemaal per week in de sportschool. Lia is in de afgelopen jaren bij de Masters op verschillende onderdelen, en tegen voormalige wereld- en Olympische kampioenen, wereldkampioen geworden. Met karakter, doorzettingsvermogen en veel trainen kun je dus ook op latere leeftijd wereldkampioen worden.

Het team Ramses Sjaffies met v.l.n.r. Johan van Velzen, Richard Kleinlangenhorst, Sjors van Veen, Roland Scholten, Ferry van Veen en Jan van Veen. In 2013-2014 winnaar van de bekerfinale van de Nederlandse dartsbond.

Lia Brouwer in de skiff.

Dit is wat summere informatie over slechts drie topsporters. Voor de andere 150 moet u echt naar het museum van de stichting Oud Alkemade komen. De tentoonstelling wordt op 8 september 2019 geopend en loopt tot eind juni 2020.

De brieven van Zouaaf Jacobus Termeulen 1867-1869

Alfred Bakker

Onlangs kreeg ik een pakket met brieven overhandigd, geschreven door Jacobus Termeulen gedurende de jaren 1867-1869. Termeulen streed toen in Italië als Zouaaf (soms ook wel geschreven als zoeaaf) voor de paus. De staat van paus Pius IX dreigde veroverd te worden door krachten die de vorming van één Italiaanse staat nastreefden. Dat lukte uiteindelijk toen koning Victor Emanuel in 1870 Rome veroverde. Het grondgebied van de paus werd ingeperkt tot Vaticaanstad. Termeulen maakte die verovering niet mee. Hij had zijn diensttijd van twee jaar vol gemaakt en was in november 1869 weer terug in Roelofarendsveen.

De brieven

Termeulen schreef in de periode november 1867 tot november 1869 in totaal 45 brieven vanuit Rome en omliggende plaatsen in de toenmalige pauselijke staat. Enkele van de brieven zijn al eerder gepubliceerd in 'Het Goede Zaad', een katholiek weekblad dat vanaf 1923 tot 1938 verscheen. Ook in het prentbriefkaartenboek over Roelofarendsveen is een brief opgenomen.

De meeste brieven zijn gericht aan Jan Huigsloot, die zich ontfermd had over de tienjarige Jacobus toen hij in 1853 wees was geworden na het overlijden van zijn moeder Cornelia Bijlemeer, een 40-jarige weduwe. Veel brieven zijn gericht aan zijn zus Heiltje, die in oktober 1868 was getrouwd met Pieter Hoogenboom. Zijn zwager heeft de brieven bewaard.

Termeulen schreef graag. Hij vatte in Italië "met veel genoegen de pen op". Eén keer verontschuldigde hij zich voor zijn slechte handschrift: "Het staat er niet mooi op maar ik had geen tafel ik heb met mijn ransel op mijne knieje moeten schrijven." Tussen de regels door klinkt de belangrijke rol van een Amsterdamse pater bij de rekrutering en in mindere mate die van de Veense pastoor. We gaan anderhalve eeuw terug naar de zouaventijd.

De pastoor en de pater

Pastoor Johannes Mattheus van der Stoot (1806-1872) was vanaf 1849 tot zijn dood op 15 juni 1872 werkzaam in Roelofarendsveen. Van der Stoot had het initiatief genomen tot de bouw van de in 1856 ingewijde kerk Sint Petrus' Banden die Termeulen enkele keren noemt. Van der Stoot en zijn parochianen steun-

Roelofarendsveen. Voor Z. H. onzen zoo dierbaren Vader in Christus, Paus Pius IX, door den pastoor, kapellaan en parochianen als kinderlijk offer bijeengebragt f 519.—; uit den pot der koristen f 30.—; het leesgezelschap f 25.—; de misdienaars f 6.—; te zamen 580.—

Bijdrage uit Roelofarendsveen van f 580.-
in De Tijd van 7 februari 1866.

Van een jongeling tot zekere intentie. Hulde aan Pius IX en de zouaven, bijzonder die van Roelofarendsveen. 1.25

Hulde aan de Zouaven uit Roelofarendsveen
in De Tijd van 30 oktober 1867.

den de pauselijke strijd financieel. In het katholieke blad 'De Tijd' stond op 7 februari 1866 een advertentie met hun bijdrage van f 580.-.

Op 30 oktober 1867 stond in hetzelfde blad een hulde aan de Veense Zouaven: Wouter van Klink, Pieter l'Ami, Toon Hoogenboom en Hein Akerboom hadden met een getuigschrift van hun pastoor Roelofarendsveen verlaten en hadden Rome bereikt. Jacobus Termeulen volgde in hun voetsporen.

Pater De Kruijf

Om aspirant-zouaven vanuit een Nederlandse parochie zoals de Veen naar Rome te begeleiden was een organisatie opgebouwd in 'etappeplaatsen', zoals Amsterdam. Vanuit Amsterdam spoor-

Pater De Kruijf, de 'vader der Zouaven'.

de pater De Kruijf pastoors aan om Zouaven te werven. Het is aannemelijk dat hij de Veense pastoor kende. Van der Stoot had eerder gewerkt voor de parochie van de H. Augustinus in Buitenveldert.

De vrijwilligers die in Amsterdam kwamen, kregen van pater De Kruijf een gastvrij ontvangst in de kerk van de Augustijnen 'De Star', gelegen tussen het Rusland en de Spinhuissteeg in de binnenstad. Daar kregen de rekruten spijs en drank, een stichtelijk woord, reisgeld en een gedrukte reiswijzer. Ook voor het thuisfront was De Star een schakel. Termeulen schreef later vanuit Rome dat men via De Kruijf brieven en geld naar de Zouaven kon versturen. Zelf verzocht hij ook soms om geld: "dat ge nog een weinig bajokken zal sturen bij pater de kruijf" (1 bajok = ½ stuiver).

De reis naar Rome

Vanuit Amsterdam spoorden de Zouaven in spé naar Rotterdam, namen daar de stoomboot naar Moerdijk en stapten dan over op de trein naar Oudenbosch. Broeder Bernardinus ontving hen op het station en nam hen mee naar het Instituut St. Louis in Oudenbosch. Na het avondmaal hield pastoor Hellemons een toespraak. Termeulen maakte de ontvangst mee op 30 oktober 1867. Hij beschreef het maal als "kostelijk".

De volgende ochtend vroeg ging de reis verder naar Brussel, waar Termeulen om twee uur 's middags aankwam. Hij schrijft: "Daar moesten wij eers gekeurd worden." De gegevens werden genoteerd in feuilles d'enrôlement (inschrijfformulieren). In Brussel kregen Termeulen en zijn mederekruten een allesbehalve kostelijk maal: "aardappelen die ware nog maar half gaar en ook nog vleesch dat net zoo gaar was alsof het zoo van de os gesnede was."

Het tempo bleef hoog. Om zeven uur 's avonds vertrok de trein naar Parijs, waar ze vrijdagochtend 1 november aankwamen, Allerheiligendag. "Toen gingen wij naar de kerk wij hadden allen ons pakje in de herberge te bewaren gegeven maar toen wij terug kwamen was al de tabak en sigaren gestolen."

Vanuit Parijs namen ze de trein naar Marseille. Onderweg "hebben wij een kwart uur gaans onder de bergen door gegaan die van boven met huizen bebout zijn." Het was Termeulens eerste kennismaking met spoortunnels. Vanuit Marseille bracht een bootreis van twee dagen hen in Civita Vecchia. "Toen zijn we 's middags om 4 uur met den trein naar Rome vertrokken, waar wij om 8 uur aankwamen. 's Avonds zijn we naar een klooster gegaan, waar al de Zouaven zijn."

In Rome

De volgende "Woensdagmorgen om 5 uur werd de reveille geblazen. We stonden dadelijk op en gingen eerst naar de pomp om ons te wasschen. Daar ontmoette ik Pieter l'Ami en Wouter van Klink." Wouter van Klink was al op 10 oktober 1867 in Brussel gekeurd. Hij had dus drie weken voorsprong op Termeulen. Kennelijk was Pieter l'Ami hem ook voorgegaan. Ook Toon Hoogenboom was al eerder gekeurd, namelijk op 16 oktober 1867. Ze vierden het weerzien met een fles wijn à tien bajokken (25 cent).

Termeulen raakte zo enthousiast over het grote aantal plaatsgenoten dat hij een Veense compagnie Zouaven mogelijk achtte, geleid door "officier Frans" (van Niel). Maar dat zou een veelvoud heb-

ben vereist van de zestien Veenders die alles bij elkaar in Rome zijn geweest.

Wouter van Klink stierf op 12 mei 1869 in een militair hospitaal in Rome, vermoedelijk in l'ospedale militare di Santo Spirito, niet ver van de Sint-Pietersbasiliek. Wouter is waarschijnlijk overleden aan tyfus of cholera, de meest voorkomende ziekten. Volgens Termeulen was Wouters dood te wijten aan de omstandigheden in de bergen: "overdag was het brandheet en snags lagen wij te lille van de kou onder de tente."

Krijgsbedrijf

Termeulen moest hoofdzakelijk oefenen, exerceren, patrouilleren, marcheren en wachtlopen. Hij leerde de manoeuvres eerst in het Frans, later in het Italiaans toen hij reservist-kanonnier was. Het marcheren gebeurde soms 's nachts, omdat het overdag te heet was.

Ook bracht Termeulen soep naar Zouaven die op wacht stonden. Over het 'watercorvé' merkt hij op: "water dragen voor

Jacobus Termeulen in zouavenuniform met volle uitrusting: karabijn met bajonet, broodzak en ransel (met pan). Op het doek in het atelier van de fotograaf is de St Pieter herkenbaar.

Zoo noem ik mij U Eedele Dinaar
 Jacobus Termeulen
 Pauselyke Zouaaf
 By het 4 Comp. & Batteljon

'Zoo noem ik mij U Eedele Dinaar', Termeulens ondertekening op zijn derde brief uit Rome, 28 november 1867.

soep en koffij en dan altijd tegen berge op die zoo hoog zijn als de veense kerk."

Het dichtst bij het strijdtoneel kwam Termeulen toen zijn compagnie een keer 'brigante' (bandieten) verraste bij hun nachtelijk vuur en gevangennam. Vermakelijk is de beschrijving van zijn 'wapenfeit' tijdens het wachtlopen in de nacht. Hij hoorde een verdacht geluid, riep een paar keer iets, stak met zijn bajonet toe en zag dat hij een schaap gespiest had. Hij verborg het schaap met zijn kameraden "in de bergen". De volgende dag staken ze een vuur aan en roosterden het vlees aan de bajonet: "ik heb nooit zoo een heerlijk maal gehad."

Over hun bewapening schrijft Termeulen: "Wij hebben geen naaldgeweren maar karabijnen." Naaldgeweren, zoals de Franse chassépot, waren de modernste wapens. De Veense Zouaven droegen dus geweren van het tweede garnituur (maar ze waren wel gezegend).

Als tijdverdrijf speelden ze 's avonds het kaartspel Zwarte Pieten, "daar heb pater de kruif wel voor gezorgt dat wij kaarte hebbe".

Via Marseille
 Mr Jacobus Termeulen
 2e Compagnie 4 Batteljon des Zouaves Pontifical
 Palazzo Sinibaldi
 Piazza Farnese Rome 571227
 H B S leai
 G. v. Klink

Via Marseille. Briefje voor Gerard van Klink met Termeulens adres in Rome.

Termeulen beleefde ook veel genoeg aan zijn sigaren "waar ik nog dagelijks van de rook ten hemel laat stijge". Ze waren duur in Italië. De meeste kistjes met sigaren ontving hij van vrienden en familie.

Einde diensttijd

Aan de andere zijde van de Alpen schreef Gerard van Klink zich op 21 januari 1869 in als Zouaaf. Hij kreeg een briefje mee "Via Marseille" met het adres van Jacobus Termeulen: Palazzo Sinibaldi, Piazza Farnese, Roma. Termeulen diende toen bij de 2^e Compagnie 4 Bataljon der Pauselijke Zouaven. Hij schreef op 4 juni 1869 over Gerards aankomst in Rome.

Termeulen maakte zijn diensttijd van twee jaar vol. Over een mogelijke verlenging schreef hij halverwege zijn dienstverband op 19 november 1868: "zes jaar is mij te lang." Wel overwoog hij in maart 1869 om langer te blijven, zodat hij het "feest van Concilie" (vanaf 8 december 1869) mee kon maken. Een andere gedachte was dat hij beter 's zomers thuis kon komen, als er meer werk was. Hij overwoog om zes maanden bij te tekenen. In de brief van 22 mei 1869 aan zijn zwager ziet Termeulen daar echter van af: "zoo ik weet dat het niet met u zin is." Hoogenboom en zus Heiltje vonden het welletjes.

Italië en de Veen

De beschrijvingen van land, volk en de "tuinderij in itali" spiegelen het leven in de Veen. Voor iemand uit een waterrijke omgeving is het niet verwonderlijk dat het Termeulen opvalt dat de Tiber de enige rivier is, dat er in Rome geen sloten zijn en dat Italianen muren gebruiken als perceelscheiding. Buiten Rome zijn de huizen van "rotssteen" en niet van baksteen. Hij noemt bonen en peulen, die in bloei staan. In mei waren de bonenranken manshoog, zo hoog waren ze in de Veen nog niet. Ook de druiven zijn herkenbaar voor hem. Hij beschrijft bewonderend hoe de wijnranken gesnoeid worden.

De olijfbomen en de olijvenoogst zijn echter nieuw voor hem en worden uitgebreid beschreven. Voor zijn zwager belooft Termeulen een tonnetje 'boomoli' (olijfolie) mee te nemen. Daarbij "kan je ook italiaanse slaa eten die is veel beter als de Hollansche".

Slakken ging Termeulen niet eten. Hij had ze weliswaar ook verzameld in de Veen "maar dat was om dat ze de vrugte beschadigde maar die mannen eeten ze maar rou op net als wij aarrebeije."

Munt van 20 baiocchi. Een kop koffie kostte twee bajokken en een fles wijn tien.

Hij was zich bewust van de drukte die de oogst in de Veen met zich meebracht. In mei leest hij in een brief dat de peulen “zagjes aan weer aan gaan komen dat doet mij groot genoeg dan begint de veen weer te leven”. Op 21 juli schreef Termeulen: “ik kan wel begrijpen dat er nue niet veel tijd over is in de Veen.”

In het winterse Monterotondo is Termeulen op 3 februari 1868 “nogal nieuwschierig of er nog verdrongen zijn met het ijs” in de Veen. Zijn gedachten moeten daarbij zijn uitgegaan naar de verdrinking van zijn broer Nicolaas in een sloot vlak bij het ouderlijk huis in de winter van 1853. Typerende woorden zijn breumele (bramen), goedmoes, groetenis, klanten, protretje, sneeuwkruijer (onbetrouwbaar persoon), de zaligmaker en frases als “Nu wil ik u zeggen”. Eén keer gebruikt Termeulen het gezegde “Kwade bene en goede wijven diene wel in huis te blijve.”

Terugkeer

In Rome werd op 5 november 1869 een ‘Cartella di Congedo’ (soort getuigschrift) opgesteld op naam van “Termeulen, Giacomo”. Bovendien ontvingen hij en andere afzwaaiende Zouaven van de paus het kruis ‘Fidei et Virtuti’ (voor Geloof en Deugd). Voor het dragen van dat kruis was wel toestemming nodig van koning Willem III. Pieter l’Ami kreeg die toestemming begin 1870.

Een tweede ereteken ontving Termeulen van paus Leo XIII, de opvolger van paus Pius IX, in 1891: de medaille Bene Merenti (Goede Verdiensten).

Medaille Bene Merenti uit Termeulens nalatenschap.

Zwager Hoogenboom schreef dat Jacobus Termeulen “in de Besste Welstand in zijn Vaderland is terug gekeert En wel Den 16 November 1869”.

Wat de teruggekeerde Zouaven niet be-seften, was dat ze hun Nederlandschap kwijt waren. Zij waren immers in buitenlandse krijgsveld getreden. Of l’Ami, Hoogenboom, Termeulen en andere Veense Zouaven daarmee in hun maag zaten, mag betwijfeld worden. Ze aspireerden geen ambtelijke of politieke baan. Uiteindelijk kwam alles goed. Op 5 juni 1884 kwamen bij de Tweede Kamer negen wetsvoorstellen binnen voor naturalisatie, de meeste voor Duitse werknemers in Nederland. Het negende had betrekking op “Jacobus Termeulen, tuinder te Alkemade, die zich zonder ’s Konings toestemming in vreemden krijgsveld had begeven”. Zijn naturalisatie werd wettelijk bekrachtigd.

Precies een jaar na zijn terugkeer in de Veen trouwde Jacobus Termeulen met Maria de Jong. Ze kregen drie kinderen. Na Maria’s overlijden in 1909 hertrouwde de weduwnaar in 1911 met Wilhelmina Reckvoort. Zij overleed op 20 oktober 1921. Jacobus Termeulen overleed na een langdurige ziekte op 15 juli 1923.

Het bidprentje van Jacobus Termeulen.

Zouaven verzameld op het Sint-Pietersplein in Rome voor de pauselijke zegen op 25 april 1870. (FOTO: WIKIMEDIA)

Cartella di congedo. Termeulens getuigschrift van 5 november 1869.

BRONNEN:

- Br. Christoffor (1947), Uit het epos der 3000 Nederlandse zouaven. Nijmegen: De Koepel.
- G. Bakker (1994), Zouaven, wie en wat waren dat? Alkmadders 1994-4.
- G. Bakker (1995), Leen Wortman: Zouaaf. Alkmadders 1995-1.
- Th. Hoogenboom, T. van der Meer (1981), Roelofarensveen.
- W. Zaal (1996), De vuist van de paus: de Nederlandse zouaven in Italië, 1860-1870. Nieuwegein: Aspekt.

Water over de brug?

Joost Soetens

Soms vallen je dingen op waar je niet 1-2-3 een verklaring voor hebt. Bijvoorbeeld: waarom staan de huizen op het Noordeinde van Roelofarendsveen schuin aan de weg? Of: waarom begint het te tellen aan de oneven zijde van het Zuideinde waar het Noordeinde aan de even zijde nog niet is opgehouden? Of: waarom zitten er sleuven in de leuning van een brug?

Wat betreft de sleuven in de leuning van de brug bij het Pastoor Onelplein heb ik het volgende boven water gekregen. In een brief van 16 februari 1951 van het bestuur van de Googerpolder aan burgemeester en wethouders van de gemeente Alkemade (1) werd toestemming verleend tot aanleg van de brug mits er sleuven in de leuningen van de brug werden gemaakt om balken te kunnen aanbrengen. Deze balken moesten bij een hoge waterstand voorkomen dat water de polder in zou stromen.

De brug gaf vanaf het Westeinde toegang tot de nieuwe kerk van de parochie Maria Presentatie. De parochie werd in 1950 opgericht. Tijdelijk werd in de inmakerij van Piet de Jong aan de Langeweg gekerkt. Op 8 augustus 1950 werd begonnen met de bouw van de nieuwe kerk. Op 22 mei 1951 werd deze ingewijd.

Deze foto is gemaakt vanuit het noordoosten, waarschijnlijk in 1951: de kerk van Maria Presentatie is klaar, maar over de ringsloot ligt nog de oude brug. Rechts de boerderij Het Westeinde van de familie Van der Poel.

In het dossier over de brug, in het gemeentelijk archief, is in het bestek uit december 1950 het een en ander te vinden. Maar geen opdracht aan een aannemer, noch een verslag van de oplevering. Vraag blijft dus wie de brug wanneer heeft gebouwd. De sleuven voor de waterkering zijn niet in het bestek opgenomen.

De brug over de ringsloot van de Langeweg naar de Essenweg ziet er hetzelfde uit als de brug naar het Pastoor Onelplein. Dat geldt ook voor de brug in de Langeweg die haaks op de brug naar de Essenweg staat. Wellicht heeft dezelfde aannemer deze bruggen in dezelfde periode gebouwd? Ook langs deze omweg

Sleuven in de brug over de ringsloot van de Googerpolder die het Westeinde in Roelofarendsveen met het Pastoor Onelplein verbindt. Een waterkering op de brug?

is geen informatie te achterhalen. De dossiers van deze bruggen zijn niet meer beschikbaar.

Uitgebreide briefwisseling

En toch, het doornemen van dossiers levert soms onverwachte en leuke informatie op. In het geval van de brug naar de Maria Presentatiekerk bleek voorafgaande aan de vergunningverlening een uitgebreide briefwisseling te hebben plaatsgevonden tussen B&W van de gemeente Alkemade, de besturen van de Googerpolder en van de Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking, Provinciale Staten van Zuid-Holland en het Hoogheemraadschap van Rijnland!

Het ontwerp van de brug voorzag namelijk in een doorvaarthoogte van dertig cm. Daar tekenden de bewoners van Westeinde 8 bezwaar tegen aan. Zij, Jacobus van der Meer en zijn zoon N.C. van der Meer, wensten een doorvaarthoogte van 1.35 meter. De familie Van der Meer baatte een agrarisch bedrijf annex tuinderij uit met grond zowel in de Googer- als in de Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking. Transport over water was men van oudsher gewoon. De brug is er uiteindelijk gekomen, maar daar ging wel een en ander aan vooraf. In het dossier vinden we, naast bestek en tekeningen, de volgende informatie:

* 12 januari 1951:

brief van bestuur Googerpolder aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland waarin een verslag van het overleg met Jacobus van der Meer en zijn zoon N.C. van der Meer. Het gesprek resulteerde in de volgende conclusie: doorvaarthoogte 135 cm, "hoge kosten voor gemeente, landschapsschoon ontsierd en praktisch niet uitvoerbaar."

Verzoek tot afwijzing bezwaar van Jacobus van der Meer en zijn zoon N.C. van der Meer met schadevergoeding van f 250.- bij een doorvaarthoogte van 80 cm en van f 1.000.- bij een doorvaarthoogte van 30 cm.

* 2 februari 1951:

overeenstemming heren Van der Meer en gemeentebestuur. Vaste betonnen brug op 1 meter - N.A.P., d.w.z. doorvaarthoogte 30 cm, schadevergoeding f 1.000.-. Voorwaarde: akkoord beide polderbesturen.

* 14 februari 1951:

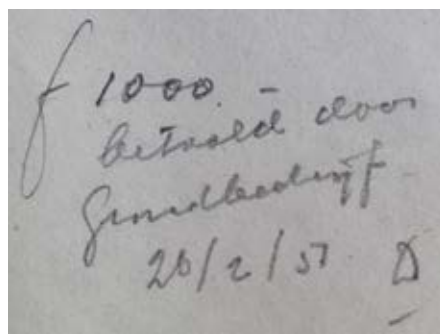
afschrift brief van Hoogheemraadschap van Rijnland aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland: het bestuur van de Veender- en Lijkerpolder heeft "een publiekrechtelijke zorg voor de instandhouding van de scheepvaartgelegenheid en dient een ontheffing van een keurbepaling te verlenen". Verwezen wordt naar "de aangelegenheid van de vier sluisjes die tot deze polder toegang geven". Er is echter in dit geval volgens de dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland geen absolute plicht tot instandhouding van de mogelijkheid van scheepvaart. Er is immers geen sprake van doorgaand scheepvaartverkeer. Verder in de ringsloot ligt nog een zeer lage brug. Be-doeld wordt de brug in de Stationsstraat. Advies: bezwaar afwijzen.

* 14 februari 1951:

brief Hoogheemraadschap aan gemeentebestuur: geen vergunning van Hoogheemraadschap nodig voor het "roeren (2) van de ringdijk van de Googerpolder voor het leggen van een brug bij de nieuwe R.K. kerk aldaar".

* 16 februari 1951:

bestuur Googerpolder aan gemeentebestuur. Men verstrekt vergunning op basis van twee voorwaarden: 1. Overeenstemming met de heren Jac. en N.C. van der Meer: "De gevraagde vergunning te verlenen, indien met de heer Jac. v.d. Meer en de N.C. v.d. Meer beide woonachtig te Alkemade Westeinde 8, overeenstemming is bereikt tot eventuele schadeloosstelling, indien zij accoord gaan met genoemde hoogte der brug." Aan deze voorwaarde was blijkbaar al 2 februari voldaan, zie de krabbel op de brief van 2 februari. Afgerekend werd op 26 februari.

f 1000.-
betaald door
Grondbedrijf
26/2/51

Vermelding in potlood van de betaling van f 1.000.- door het Grondbedrijf op 26 februari 1951.

2. Het maken van de twee sleuven: "Aan de Polderkade zullen de vleugels der brug tenminste 75 cm. hoog moeten zijn gemeten op het waterpeil. Tevens zullen in de vleugels sleuven moeten worden gehouden, zodat het mogelijk is bij hoge waterstand de brug aan de bovendek van balken te kunnen voorzien, teneinde het instromen van water in de Polder te kunnen voorkomen."

Opmerkelijk is dat het bestuur van de Googerpolder de mogelijkheid van een waterkering op de brug wenste. Zou het water bij een extreem hoge waterstand in de ringsloot via de brug de Googerpolder instromen? Bij zo'n hoge waterstand zou het water allang over de ringdijk de polder in stromen. Dat geldt dus ook voor de kade van de Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking. De extreme situatie die het bestuur voor ogen had, was die waarbij het peil in de ringsloot gelijk zou komen met het boezempeil van o.a. het Braassemermeer. Dan stonden beide polders onder water! Bij de andere bruggen over de ringsloot vinden we de sleuven dan ook niet terug.

Houten balken

Vraag is ook waar de houten balken waren opgeslagen; zijn ze er wel ooit geweest? Wim van der Meer, zoon van Jac. en broer van N.C. van der Meer, heeft ze destijds nooit gezien. Wel komt de situatie van vóór de bouw van de kerk in beeld. Vanuit hun woning, Westeinde 8, keek men achter rechtstreeks naar Nieuwe Wetering en vóór over de akkers in de Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking. Het terrein van het bedrijf van Van der Meer liep van de ringsloot tot aan de spoorlijn Hoofddorp-Leiden, nu de Alkemadelaan, en naar het westen tot ongeveer halverwege de boerderij Het Westeinde van de familie Van der Poel. Aan de oostzijde liep tot vlak bij de schuur een spoor van het station Roelofarendsveen. Het stootblok is tijdens de Tweede Wereldoorlog 'in rook opgegaan'. Opmerkelijk dat dit overblijfsel van het emplacement er nog lag. De spoorweg was immers op 31 december 1935 opgeheven waarna op het tracé de provinciale weg werd aangelegd.

Brug in de Langeweg

In de Langeweg ligt een duiker die de Oostpolder verbindt met de ringsloot van de Googerpolder. We rijden over deze duiker heen zonder die op te merken. Waar de duiker in de ringsloot uitkomt, is een stuk van het betonwerk afgebroken. Bij onderzoek naar de stand van zaken bleek dat onder het wegdek en de betonconstructie van de huidige brug nog de oude houten brug ligt! Deze houten brug is ongeveer de halve breedte van de betonnen brug en was weer de opvolger van een duiker die het petgat in de Oostpolder, toen Groote Veenderpolder, verbond met de ringsloot van Googerpolder.

De nauwelijks zichtbare 'brug' op de driesprong Langeweg-Noorderhemweg.

Huidige situatie

De brug van het Westeinde naar het Pastoor Onelplein is aan groot onderhoud toe. Zware vrachtauto's mogen er niet meer overheen. De vuilnisauto moet omrijden!

Tot besluit drie foto's van de huidige bebouwing op Westeinde 8. Het huis van de familie Van der Meer was vroeger een 'bouwmanwoning', met een vlonderdraaibrug over de ringsloot. In het linkerdeel woonden de ouders van Wim van der Meer. Het rechterdeel was de schuur waartegen het spoor doodliep. Later werd deze schuur verbouwd tot een woning voor Wim van der Meer en zijn vrouw. Na het overlijden van Jac. van der Meer verhuisden zij naar links en bewoonden de moeder en zus van mevrouw Van der Meer-Hillebrand de rechter woning. Zo'n negen jaar geleden zijn deze twee woningen gesloopt en vervangen door twee mooie huizen onder één kap waar Wim van der Meer en zijn vrouw links, en hun zoon met gezin rechts wonen!

Een stuk beton is afgebroken.

BRONNEN:

Hulp van en dank aan Gerard Geuke, bruggenbeheerder van de gemeente Kaag en Braassem, Paul Schevenhoven, archivist Hoogheemraadschap van Rijnland, Andre van Noort van het ELO in Leiden, Erfgoed Leiden en Omstreken, waar de archieven van de gemeente Alkemade zijn opgeslagen, en de heer en mevrouw Van der Meer, Westeinde 8 in Roelofarendsveen.

NOTEN:

1. Dossier 2016 Gemeentearchief Alkemade code 170.1.03 (1882) 1941-1990 (2006): Stukken betreffende de bouw van een brug van het Westeinde over de ringsloot van de Googerpolder naar de RK Kerk 1950.
2. 'roeren' d.w.z. beroeren, het graven en dergelijke in de dijk voor de aanleg van de brug.

De 'bouwmanwoning' met de vlonderdraaibrug.

Het verbouwde dubbele woonhuis.

De nieuwe woning van 2010.

'N.C. de Stoppelaar, van de Boekhorst'

EEN TRAGISCH EN ONBEREKENBAAR BESTUURDER

Theo van der Poel

De Vrije en Lage Boekhorst, zoals de officiële benaming luidde, was een buurtschap onder Oud Ade met een rijke historie. Voor het in 1855 toegevoegd werd aan Alkemade vormde het tot 1795 tezamen met de Hoge Boekhorst onder Noordwijkerhout een zelfstandige heerlijkheid en na 1817 zelfs een zelfstandige gemeente. In de volksmond worden de namen Lage Boekhorst en de Zevenhuizen door elkaar gebruikt, wat historisch niet klopt omdat de Zevenhuizen een buurtschap was dat tot de heerlijkheid Alkemade behoorde.

De eerste niet-adellijke heer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst werd in 1772 Nicolaas de Stoppelaar. Voor de Lage Boekhorst was hij een man die veel betekend heeft voor de kleine gemeenschap. Hij maakte de Boekhorstvaart en de Slijkvaart (ook Zevenhuizervaart) beter bevaarbaar, zorgde voor een kerkpad met draaiplank naar Oud Ade en Rijpwetering, verbouwde de herberg met bierstal tot officieel Rechthuis van de heerlijkheid enz.

Maar was hij ook niet de Nicolaas de Stoppelaar die zijn schulden niet kon betalen? Die procedeerde tegen zijn familie om uitkoop in de nalatenschap van zijn ouders te forceren? Die als fanatieke Oranjegezinde voor de nodige onrust zorgde in de regio in zijn strijd tegen de patriotten? Wie was hij eigenlijk en wat bracht hem naar de Boekhorst?

Nicolaus Cornelius de Stoppelaar werd op 16 april 1747 in Oudenbosch (N.Br) met deze voornamen gedoopt in de Nederduitsch Gereformeerde Kerk als oudste kind van Ds. Antonius de Stoppelaar en Anna Antonetta Rijcken, die op 6 mei 1746 in Rucphen (N.Br) getrouwd waren. Vader Antonius was predikant in Oudenbosch. Ook zijn grootvader Nicolaas de Stoppelaar was dominee, eerst in Rotterdam, daarna in Amsterdam waar de naam De Stoppelaar vooral bekendheid genoot als een generatie van handelaren in onroerend goed en wijnen.

In Oudenbosch werden tien kinderen geboren. Toen vader Antonius op 18 juni 1770 overleed, 55 jaar oud, waren er nog zes in leven.

Vader Antonius de Stoppelaar kreeg in zijn leven vooral bekendheid door zijn grote bijbelkennis en als schrijver en vertaler. Zijn neef Johannes Adrianus Rijcke(n) schreef bij zijn overlijden het Graf-schrift. (1)

Nicolaus Cornelius gebruikte zelf meestal als voornamen Nicolaas Cornelis.

Als nauwelijks 20-jarige komen we zijn naam al tegen op de lijst van opperklerken en procureurs bij het Hof van Holland. (2) Ook in de daaropvolgende jaren tot 1772 blijft zijn naam daarop gehandhaafd, maar door de persoonlijke omstandigheden waarin hij daarna verwickeld raakte is het alleszins begrijpelijk dat hij de laatste jaren van zijn leven als pro-

cureur niet meer welkom was in het Hof van Holland. Wel komen we hem in die periode diverse keren tegen als gemachtigde of procureur voor diverse schepenbanken.

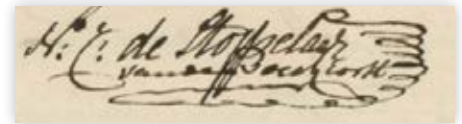
Procureur en Notaris in Den Haag

Op 21-jarige leeftijd, januari 1769, vestigde Nicolaus zich - naast procureur - ook als notaris in Den Haag. Oma Rijcken moet zeker veel vertrouwen gehad hebben in de jonge, energieke notaris. De tweede akte die wordt ingeschreven betreft een akte van verhuur van één van haar huizen aan de Molenstraat in Den Haag, belendend aan de tuin van het 'Oude Hoff', nu Paleis Noordeinde, toen eigendom van erfstadhouder Willem V die in 1767 trouwde met Wilhelmina van Pruisen. Overduidelijk is de toegevoegde zin dat *de uytgang in de Tuyn van 't Oude Hoff, door zijne doorlugtigste Hoogheid den Heere Erfstadhouder aan de Vrouwe Comparante vergund, ter discretie gebruik moet worden.* (3)

Het is zeker merkwaardig te noemen dat een jongeman van 21 jaar toestemming verkrijgt om zich als notaris te vestigen. Weliswaar werd in 1669 de leeftijdsgrens op 20 gesteld, maar in 1740 werd die verhoogd tot 25 jaar. (4) In zijn Repertorium van Notarissen noteerde A. Bosman naar aanleiding hiervan: "Waarschijnlijk

hebben notarissen, als het om hun leeftijd gaat, wel eens een jaartje gelogen."

Hoewel Nicolaas officieel door het Hof van Holland als notaris was geadmitteerd, heeft het er toch alle schijn van dat ook hij dienaangaande door hetzelfde Hof op zijn vingers getikt is. Het eerste jaar werden door hem twaalf notariële aktes ingeschreven, die hij ook als N.C. de Stoppelaar, not. Pub. ondertekende, maar daarna bleef het boek gesloten tot 11 mei 1772, een datum waarop hij inmiddels volwassen, dus 25 jaar was geworden. In die tussentijd was hij naar Leiden verhuisd, waar hij in 1770 werd ingeschreven als Lidmaat van de universiteit. Toch had de veelbelovende jongeman in de jaren 1768 tot 1772, het jaar waarop hij de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst kocht, beslist niet stilgezeten, getuige zijn activiteiten in de Bollenstreek.

Koper van onroerend goed in Noordwijkerhout

Nicolaas de Stoppelaar was geen onbekende op de geldmarkt in Noordwijkerhout. Op 20 september 1768 kocht hij boerderij 'De Kokmeeuw', met ongeveer 14 morgen land (5) en ook een huis en erve, genaamd 'De Vier Schoorsteenen', met 5 morgen. (6) In de verpondingslijsten van de huizen van Noordwijkerhout van dat jaar werden deze boerderijen genummerd als 34 en 36. Daarnaast kocht hij nog enige stukken weiland, alles gelegen in het ambacht van Noordwijkerhout. Hij pakte de zaken voortvarend aan. Het huis bij de hofstede 'De Vier Schoorsteenen' verbouwde hij tot zijn woonhuis en gaf het de naam 'Duinendal'. In de lijst van huizen nr. 35. Een indrukwekkende buitenplaats met een koetshuis, tuin, bos-

Boerderij 'De Kokmeeuw' in Noordwijkerhout in de winter van 2011
(FOTO JAN DUIVENVOORDEN).

sen, duinen en vier boomgaarden. Hier werden ook regelmatig verkopeningen gehouden, o.a. van hout uit de omliggende bossen.

Er stond nog meer op de verlanglijst van de jonge De Stoppelaar. Op 4 mei 1770 kocht hij van de kerkmeesters een huis met erf in het dorp nabij de kerk en de dorpsschool: het Rechthuis van Noordwijkerhout. Omdat hij sinds januari 1769 curator was van de boedel van zijn grootouders, trad hij ook op namens Johanna Rijcken-Mens. Oma was namelijk eigenares van het Kerkduin, volgens de belendingen gelegen *rontsomme den dorpe*. In de akte legden de kerkmeesters het recht van *uitpad* vast over het erf van het huis en over een gedeelte van het Kerkduin. (7) Ook dit huis werd door De Stoppelaar in een nieuw jasje gestoken. De kastelein van het 'Regthuys', Elias Wijlandt, kondigde via de krant aan (8) dat hij als inwijding van de nieuwe overdekte kolfbaan op zaterdag 8 september 1770 *zal laten spelen om een extra fraay zilvere kolf*. Elias zag het helemaal zitten. Hij verzocht eenieder om van deze gelegenheid

Het voormalige Rechthuis van Noordwijkerhout dat moest wijken voor de tand des tijds (FOTO JAN DUIVENVOORDEN).

gebruik te maken om zich te komen verlustigen in deze aangename landstreek en zich te diverteren (vermaken) met kolven, kaatsen, kegelen en *fretteeren van konynen*. Met een fretje konijnen vangen en dan ook nog verzekerd zijn van *promte en civiele bediening*, dat moet een trekpleister geweest zijn. Het kolven werd in het Rechthuis een regelmatig terugkerend fenomeen. In augustus 1771 werd zelfs een gouden kolf uit de prijzenkast gehaald. Volgens de koopaktes in Noordwijkerhout werden alle transacties contant betaald.

Ds. Antonius de Stoppelaar, de vader van Nicolaas, overleed op 18 juni 1770 in Oudenbosch. De families Rijcke(n) en De Stoppelaar waren zeker niet onbemiddeld. Het feit dat de in Den Haag wonende Johanna Rijcken-Mens in haar testament een legaat vastlegde van *f* 30.000 aan haar kleinzoon Johannes Adrianus Rijcke(n), mits hij afstand zou doen van zijn legitime portie, zegt voldoende. (9) Het is dus aannemelijk dat Nicolaas bij zijn aankopen financiële steun bij zijn familie gevonden heeft. Als student in de rechten, een studie die hij overigens niet voltooide, kocht hij op 4 april 1771 nog ca. 17 morgen wei-, teel-, bos- en geestland, alles evenals de vorige woningen en percelen gelegen in de Hogeveense Polder.

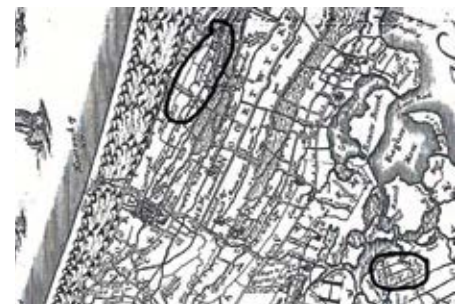
Procureur bij het Hof van Holland

Op 9 mei 1772, kort na zijn 25e verjaardag, kocht Nicolaas van 'Mejuffrouw' Françoisa Odilia Jaghers, weduwe van Pieter Ploos van Amstel *het comptoir en procureursplaetse* van haar overleden man

voor *f* 24.500. Hiervan moest *f* 10.500 na één maand contant betaald worden. De resterende *f* 14.000 zouden, nadat toestemming tot vestiging door het Hof van Holland was verleend, als obligatie of schuldbekentenis worden getekend tegen een rente van drie en een kwart procent per jaar met de belofte *f* 2.000 jaarlijks af te lossen. Het contract werd op 19 mei van dat jaar voor notaris Antonie Box vastgelegd. (10) Dit gekochte kantoor stond bij het Oude Hoff (paleis Noordeinde) aan de noordzijde van de Molenstraat. Het huis met erf belandde niet alleen aan de tuinen van het Oude Hoff, zoals eerder vermeld, maar ook aan het huis van de grootmoeder van Nicolaas, Johanna Rijcken-Mens, aan de Prinsestraat.

Als procureur en notaris kreeg hij op 23 mei 1772 van Mevrouw Florentina Johanna Pittenius, weduwe van Samuel Gilles, een eervolle volmacht. Hij werd benoemd tot curator over de inventaris en verdere afwikkeling van haar zeer omvangrijke nalatenschap. (11) Hij was de vervanger van een collega die er klaarblijkelijk niet in geslaagd was een en ander naar tevredenheid af te handelen. Hoe omvangrijk deze nalatenschap was wordt enigszins duidelijk bij het gegeven dat op de inventarislijst drie pakketten obligaties worden genoemd met een gezamenlijk waarde van *f* 164.595.

In zijn administratie als notaris bleek al dat Nicolaus de Stoppelaar niet erg accuraat was. Werden de eerste 21 aktes in Den Haag nog keurig genummerd, van de daaropvolgende 17 werd de nummering weggelaten. Ook met de bovengenoemde afhandeling van de nalatenschap van Samuel Gilles liep het slecht af. Zijn schuld aan de boedel was inmiddels opgelopen tot *f* 4.680, een aanzienlijk bedrag waarvoor zijn moeder zich op 15 december 1772 borg had gesteld. (12) Voor de weduwe Gilles een reden om in te grijpen.

De hooggelegen Boekhorst in de duinen (links boven) en de laaggelegen Boekhorst bij het Kagermeer (rechts onder).

Nicolaas werd als curator vervangen door notaris Jacob de Kempenaar.

Het zou het begin zijn van een dramatisch stukje familiegeschiedenis, nauw verweven met zijn volgende aankoop: de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst.

Allodiale goederen en achterlenen

Bij de koop van een Heerlijkheid werd de heer geen eigenaar van de goederen, hij kocht de jurisdictie of rechtsmacht over het gebied: de heerlijkheidsrechten.

De Vrije en Lage Boekhorst bestond uit twee soorten onroerend goed: achterlenen en allodiale goederen. Bij achterlenen (huis, land, tuin, bosje) was de bewoner of bezitter van het onroerend goed tevens de eigenaar. Bewijs van eigendom was de verleibrief die de leenman van de heer of schout ontvangen had bij het afleggen van de eed van trouw. Kreeg het onroerend goed een nieuwe eigenaar, dan moest deze verleibrief weer bevestigd worden.

Bij allodiale goederen lag dat anders. Die waren eigendom van de heer. De leenhulde en het verstrekken van de verleibrief vond in dit geval plaats door de leenheer, de graaf, of de Grafelijkheids Leenkamer. In de Lage Boekhorst behoorde de meest noordelijk gelegen boerderij (voorheen Verlaan) met 21 morgen land in de Sweilandpolder tot de allodiale goederen van de heer. Deze woning zou nog voor de nodige opschudding zorgen.

Kort samengevat bestond de Hoge Boekhorst voornamelijk uit allodiale goederen: de ruïne van het in 1743 gesloopte 'Huis te Boeckhorst' met vier stukken weiland, een boerenwoning en verder enige duinen en bossen. Anders dan in de Vrije en Lage Boekhorst woonden er nauwelijks mensen.

De laatste adellijke Heer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst

De heerlijkheid Hoge Boekhorst was een onversterfelijk leen, wat inhield dat het erfrecht niet alleen door een zoon maar ook door een dochter overgenomen kon worden. Tot de 18e eeuw was het regel dat Heeren van de Ambachten van adellijken bloede waren. Zo ook bij de Hoge Boekhorst. Door huwelijken van de erfdochter zien we in de lijst van leenmannen illustere namen verschijnen: Van Woerden van Vliet, Van Bronckhorst, Van Bourgoigne,

De Wacqué, De Merode, De Rubempré. Sinds vele jaren woonden zij echter niet meer in Noordwijkerhout, maar in de Zuidelijke Nederlanden, in Brussel. Zij lieten zich bijna nooit zien, met als gevolg dat het statige 'Huis te Boeckhorst' veranderde in een onbewoonbare ruïne die uiteindelijk in 1743 gesloopt moest worden. De laatste adellijke Vrouwe was in 1772 'de Edele Welgeboore Vrouwe Maria Josepha van Mérode ende van het Roomsche Rijk, geboore Princesse van Rubempré'. (13) Zij was op 16-jarige leeftijd getrouwd met haar neef van moederszijde 'den Hoogen Edelen ende Welgebooren Heere Philippus Maximilianus van Mérode ende het H: Roomsche Rijk'. (14) Philippe van Mérode was een telg uit een van de belangrijkste adellijke geslachten in de Oostenrijkse Nederlanden en misschien ook wel het rijkste. Voor het behoud van het familiekapitaal mag dit huwelijk dan ook een verstandige verbintenis genoemd worden.

Het 'Huis te Boeckhorst'. Eeuwenlang was dit het kasteel waar de Heer of Vrouwe van de Boeckhorst woonde. In 1743 moest het worden gesloopt. In 1914 kocht Van Zonnenveld & Co uit Sassenheim dit terrein. Later werd het bloembollenbedrijf van Jac. Pennings hier gevestigd.

Nadat zij zich in Brussel hadden gevestigd, hielden de Heren van de Hoge Boekhorst zich steeds minder bezig met het verre, nauwelijks renderende ambacht in Noordwijkerhout en Alkemade. De administratie van de beide Boekhorsten droegen zij op aan een door hen benoemde rentmeester. Zoals De Stoppelaar later zou verklaren, zouden juist deze rentmeesters door hun *non vigilance* (=onoplettendheid) medeschuldig zijn aan de geringe inkomsten.

In de 17^e eeuw werd de strakke lijn van adellijke opvolging verlaten en konden ook personen uit de gevestigde burgerij ambachten kopen. Zo werd Jan Six am-

bachtsheer van Hillegom en Nicolaas de Stoppelaar van de Boekhorst enz.

Bij de verkoop van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst handelde de Prinses van Rubempré met de procuratie die zij tien jaar daarvoor had verkregen van haar eerste, inmiddels overleden, echtgenoot. De dan nauwelijks 30-jarige douairière (weduwe), moeder van vier kinderen, hertrouwde met Chrétien (Christianus) de Lannoy de la Motterie. Chrétien was evenals zijn vader Eugène de Lannoy kamerheer aan het keizerlijk hof in Wenen bij keizer Frans I Stefan (in 1765 overleden) en bij keizerin Maria Theresia. Beide heren, zowel vader als zoon, leidden aan het Weense Hof een nogal luxueus leven en bouwden een behoorlijke schuld op. Het kostte zoonlief vier jaar om aan alle door zijn vader nagelaten schulden (83 schuldeisers!) te voldoen, waardoor hij al zijn geërfde eigendommen had moeten verkopen en fictief failliet was geworden. De geschiedenis had hem echter niet wakker geschud. Ook hij raakte in de schulden door een al te royale levensstijl. In een huwelijk met de rijke Prinses van Rubempré vond hij wat hij nodig had: "*une dame riche, jeune et jolie*", zoals hij zijn financiële redding samenvatte. (15) Uit deze relatie zou nog een dochter geboren worden.

Koopakte Hoge en Vrije en Lage Boekhorst

Op 23 september 1772 kocht Nicolaus van de Prinses van Rubempré de Hoge en de Vrije en Lage Boekhorst. De verkoop vond plaats bij onderhandse akte. Nicolaus de Stoppelaar ging akkoord met een verkoopprijs van f 16.500. (16) In deze onderhandse akte was de clause opgenomen dat de koper dit bedrag zou betalen *bij het doen passeeren van de brieven van verleij en opdracht* en dat zou op 1 december van dat jaar plaatsvinden. De nieuwe leenheer moest door een verleibrief (hulde en manschap doen) bevestigd worden als houder van het leen. Een conditie met verstrekkende gevolgen voor Nicolaus Cornelius de Stoppelaar. In plaats van het gevraagde geld op 1 december op tafel te leggen, overhandigde Nicolaas aan de gevolmachtigde van de douairière een wisselbrief of, zoals de *Gravinne van Mérode ende van het Roomsche Rijk* enigszins denigrerend schreef over deze ongewone actie: "*Hij stopte Van*

Cools een wisselbrief in handen die door hem zelf getekend was op 4 December” met de belofte dat hij over drie maanden f 16.000 zou betalen.

Hoewel het gezin De Stoppelaar met nog studerende kinderen na het overlijden van vader Anthonij zeker de nodige zorgen gekend moet hebben, stelde moeder Anna de Stoppelaar-Rijcken zich ruimhartig op door f 11.000 aan haar oudste zoon, de nieuwe ‘Vrijheer’ van de Hooge en Lage Boekhorst, te lenen. Op 15 december 1772 eiste zij wel als zekerheid, in een akte voor de Haagse notaris François van Eck, (17) dat hij de twee door hem gekochte boerderijen ‘De Kokmeeuw’ en ‘De Vier Schoorsteen’ met al het daarbij behorend land zou verhypothekeren. Een en ander werd ook op 5 januari 1773 vastgelegd in een schepenakte in Noordwijkerhout. (18) In deze akte stelde zij als voorwaarde dat het bedrag binnen drie jaar terugbetaald zou worden in termijnen naar zijn keuze.

Op 29 december 1772 werden voor schout en schepenen van Noordwijk op papier de achterlenen en allodiale goederen officieel overgedragen. Nicolaas meende dat hij daarmee tevens de eigenaar was geworden, maar juridisch bleek het anders in elkaar te zitten. (19) Ook de belofte om na drie maanden het bedrag te betalen kwam de koper niet na. Ondertussen had hij zich wel de titel ‘Heer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst’ kunnen toe-eigenen.

Spanningen tussen moeder en zoon De Stoppelaar

Anna de Stoppelaar-Rijcken begon het vertrouwen in haar zoon te verliezen. Een bizar dieptepunt was toen Nicolaas moest aftreden als procureur voor het Hof van Holland omdat hij nog steeds geen aflossing had gedaan van zijn schuld aan de weduwe Ploos van Amstel wegens de overname van het kantoor van wijlen haar man. Om die reden en onder dezelfde condities werd zijn procureursplaats op 21 januari 1773 overgenomen door notaris Izaak Simon Cahais. (21)

Nog vervelender werd de onderlinge verhouding toen Nicolaas via een akte van insinuatie (beschuldiging) op 6 maart 1773 bij Notaris Box (22) zijn moeder ervan beschuldigde dat zij zilverwerk dat naar zijn mening aan hem toebehoorde, weigerde terug te geven. Het werd nog

pijnlijker voor Nicolaas toen bleek dat hij advocaat Hoijnck van Papendrecht onterecht in de zaak betrok in plaats van procureur Hoijer van Brakel. Hij tekende deze twee aktes als *N.C. de Stoppelaar, van de Boeckhorst*.

Voor moeder Anna en haar moeder Johanna Rijcken-Mens was de limiet van welwillendheid nu wel bereikt. Door de vele schulden, de verstrekte leningen en borgstellingen en de schijnbare weigering om deze af te lossen meenden moeder en grootmoeder te veel risico te gaan lopen. Zij eisten van zoon en kleinzoon dat hij notarieel vastlegde dat hij hen binnen veertien dagen via hypothecaire leningen vrij zal maken van schulden en borgtocht. Zo niet dan zal moeder het recht hebben om het Rechthuis en al zijn verdere bezittingen in Noordwijkerhout te veilen en publiekelijk te verkopen. Johanna Rijcken-Mens eiste het recht op om de twee huizen in Den Haag aan de Molenstraat en de Prinsestraat te verkopen en het legaat van de rest van het Kerkduin in Noordwijkerhout te niet te doen. De twee genoemde huizen waren door Nicolaas gekocht, waarvoor hij uit de nalatenschap van zijn grootouders een lening van f 27.000 verkreeg.

Nicolaas ging met de gestelde voorwaarden akkoord (23) en vond weer een oplossing. Het was beslist niet de meest elegante zoals zou blijken. Wel kon hij moeder en grootmoeder binnen 14 dagen van hun lasten bevrijden.

Hoewel de familieverhoudingen in het gezin De Stoppelaar bekoeld waren, bleek grootmoeder Johanna Rijcke-Mens de band met haar kooplustige kleinzoon weer te willen herstellen. Door haar werd hij door een legaat op een bijzondere wijze eigenaar van het Kerkduin. Zij was eigenaresse van dat uitgestrekte natuurgebied. In een akte op 8 januari 1774 voor notaris Van Overklift in Den Haag legde zij vast dat zij aan hem, om persoonlijke, haar moverende redenen, het gehele Kerkduin, een groot gebied van duinen en geestland rondom het dorp Noordwijkerhout, als gift toebedeelde. (24)

Van de wal in de sloot

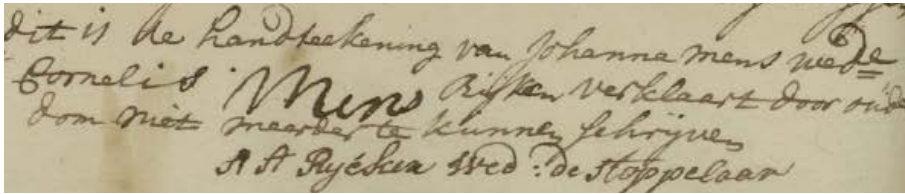
Nicolaas de Stoppelaar, steeds meer in de problemen gerakend, meende een oplossing gevonden te hebben bij de Hoog Edel Welgeboren Vrouwe Jacoba Josina Isabelle Douairière van Wassenaar, geboren

van Wijhe tot Egteld, Vrije Vrouwe van de Catwijken en 't Zand, enz. enz. Van haar leende hij op 14 april 1773 f 30.000 met als zekerheid *zijn Hofsteede Duinendal met de gekogte woning De Kokmeeuw en verder alle aangekogte hooy-, teel-, bos-, geest-, en duinlanden alsmede het Regthuys van Noordwijkerhoud en verder al zijn goederen geleegeen onder den ambachte van Noordwijkerhoud*, met uitzondering van zijn leengoederen waaronder de ruïne van het Huis te Boekhorst met de daarbij behorende landerijen en het onder Voorhout gelegen Keukenduin met de afgezande landen. Ook de Vrije en Lage Boekhorst viel buiten deze zekerheidsstelling. De akte werd verleden voor notaris Johannes Cornelis van Brakel in Den Haag. (25) Hoewel het normale rentepercentage 3% was, werd door de edele Vrouwe een ongewoon hoge rente van 5% geëist.

Op 22 mei 1774 leende De Stoppelaar nog eens f 9.000 tegen 5% van de douairière, nu met als zekerheid zijn allodiale vaste goederen in Noordwijkerhout, Noordwijk en Voorhout. Hierbij beloofde Nicolaas zich *in alle desselfs leeden en deelen te allernaukeurigst te zullen reguleeren*. (26) Nauwkeurigheid stond echter niet hoog genoteerd in het vaandel van De Stoppelaar.

Weer ging het mis. Bij bovengenoemd transactie maakte de heer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst een onvergeeflijke fout. De onderpanden die als zekerheid in de tweede akte waren opgenomen waren leengoederen, waarvan hij geen verlei had gedaan, dus officieel nog geen eigenaar was. Dat stond de wet niet toe!

Toen ook de Vrouwe van de Katwijken tevergeefs op de beloofde aflossingen wachtte en bovendien in moeilijkheden kwam vanwege haar eigen financiële verplichtingen, schakelde zij het Hof van Holland in. Huize Duinendal kreeg bezoek van de deurwaarder van de Hoven van Justitie. Mevrouw de eiser werd in het gelijk gesteld en alle vaste goederen van Nicolaas de Stoppelaar werden in het ‘Heeren Logement aan den Burg’ in Leiden (27) en in Noordwijkerhout (9 april 1775) geveild. Het pas vier jaar oude en vernieuwde Rechthuis van Noordwijkerhout werd voor f 2.000 door het ambachtsbestuur overgenomen. Koper van de rest van de goederen werd Nicolaas Hartingh. (28) Hij was in Batavia geboren en zou later één van de burgemeesters van Leiden worden. Hartingh ging wonen

De oude mevrouw Rijken heeft moeite met de ondertekening van de akte.

op Duinendal. Bijzonder is dat hij in 1788 de nieuwe Heer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst zou worden!

Een zo mogelijk nog grotere, ondoordachte fout maakte De Stoppelaar in de Lage Boekhorst. Hij verkocht 26 april 1775 de woning met ca. 18 morgen land waarvan Jan Schakenbos de pachter was aan de Sassenheimer Cornelis Ruysenaars en zijn vrouw voor *f* 2.000, die het op 27 december 1776 (29) voor *f* 2.100 weer verkochten aan Pieter Obdam, meester-timmerman te Sassenheim. Geheel nieuw in deze akte was de zin dat *de koper moet gedoogen den uytweg off overpad van zeeker bosje, groot een hond, zijnde het Galgeveld, gehoorende aan dezen heerlijkheid en in deze koop niet begrepen*. Het is de eerste keer dat in het rechterlijk archief in een akte van de Vrije en Lage Boekhorst dit aparte stukje grond van één hond (100 roe of 1/7 ha), gelegen in het polderland, als galgeveld wordt genoemd. Ook in de morgenboeken is nergens sprake van een kavel van één hond die bestemd is om als 'Galgeveld' te dienen. Dat wekte verbazing, niet in het minst bij de Prinses van Rubempré.

De problemen stapelen zich op

Toen de Gravin ter ore kwam dat de Vrijheer van de Boekhorst goederen had verkocht *in zijn gansch onbevoegde occupatie, waarvan hij nimmer eenig verleij had bekoomen*, was de maat vol. Zij maakte de zaak in februari 1776 aanhangig bij het Hof van Holland, het college waarvan Nicolaus Cornelius de Stoppelaar procureur was geweest.

Een laatste poging om een beschamend proces te vermijden en toch nog tot een akkoord te komen leek in het voordeel van de Heer van de Boekhorst. Blijkbaar was het tot haar doorgedrongen dat door de koper in zijn financiële positie onmogelijk *f* 16.500 op te brengen was. De verslechterde economische omstandigheden na de geldverslindende Engelse oorlogen zal mede van invloed geweest kunnen zijn op deze beslissing. Ook zal zij begre-

pen hebben dat een faillissement in deze situatie weinig zou oplossen. Daarom besloot zij om hem tegemoet te komen. Zij beloofde de wisselbrief te quitteren onder voorwaarden dat de koper beloven zou om binnen zes maanden *f* 7.500 te betalen. De verleibrieven van de goederen zouden pas worden overhandigd wanneer dit bedrag op tijd betaald was. Zo niet, dan nam zij het recht om haar eigendommen, inclusief de boerderij en het land in de Zweilandpolder, al of niet te verkopen aan de hoogste bieder. De inhoud van dit mondelinge akkoord werd op 13 december 1779 voor *den Hove van Holland* gesloten en vastgelegd. (30)

Het arrest van het Hof van Holland

Alles op een rijtje zettend kan men ook wel begrijpen dat de toch redelijk gegoe-de familie weinig behoefte had de oudste zoon en broer financieel te ondersteunen. Zelfs niet toen in het mondeling contract van 1779 de koopprijs teruggebracht was tot *f* 7.500.

De Stoppelaar bleek ook nu weer niet in staat te zijn om binnen de gestelde zes maanden aan zijn verplichtingen te voldoen. Faillissement was mede daardoor onvermijdelijk. Tezamen met Jan Schakenbos, de pachter van de boerderij, en Pieter Obdam, de onterechte eigenaar, kon de Vrijheer van de Boeckhorst plaatsnemen in de beklagdenbank van het Hof van Holland. De uitspraak vond plaats op 7 oktober 1782. (30) Uiteraard werd Nicolaas de Stoppelaar veroordeeld en moest hij akkoord gaan met de in het akkoord van 1779 gestelde voorwaarden en mocht de Prinses de Rubempré de hoeve met het land al of niet bij openbare veiling verkopen. In de Leydsche Courant van 22 januari 1783 vermeldde zij nog eens nadrukkelijk dat zij *de eenige wettige Eigenaresse van de Boerewoning en Landerijen is* en dat zij voornemens is *deselve publiekelijk in de casselenije van den Hove van Holland te doen veilen en verkopen*. Nadat enkele malen de datum van deze openbare verkoop was vastgelegd, besloot Prinses Ma-

ria Josepha de Rubempré om persoonlijke redenen toch maar niet te verkopen. Boer Schakenbos ging vrijuit, maar de vermeende eigenaar Pieter Obdam werd veroordeeld om al de ontvangen revenuen aan de prinses af te staan, minus de gemaakte kosten.

De Hoge Heerlijkheid en de criminele rechtspraak

Even een stap terug in de geschiedenis. Het Huis te Boeckhorst kreeg de hoge heerlijkheidsrechten op 30 mei 1464 van Philips van Bourgondië. Na een felle strijd om het graafschap Holland, Zeeland en Henegouwen werd Jacoba van Beieren in 1428 gedwongen de strijdbijl te begraven ten gunste van haar neef Philips van Bourgondië. In 1436 overleed Jacoba op 35-jarige leeftijd na een ernstige ziekte op slot Teylingen, in het bijzijn van o.a. haar moeder en haar vierde echtgenoot Frank van Borssele. (31) Jacoba was een dochter van Willem VI van Beieren, graaf van Holland, en Margaretha van Bourgondië. Vóór 1464 was Jan Jansz van de Boekhorst de laatste heer van zowel Noordwijk als Noordwijkerhout, Hieronder ressorteerde ook het Huis te Boeckhorst. Zijn dochter Hendrika trouwde met een verre achterneef, Jan Florisz van de Boekhorst, die verschillende rechten en eigendommen van zijn vader geërfd had in Opmeer, Spanbroek, Obdam en Hensbroek, maar ook het Huis te Boeckhorst en de Lage Boekhorst bij De Kaag. Het echtpaar woonde ook op het Huis te Boeckhorst. In 1464 verzocht Jan Florisz aan Philips van Bourgondië of hij bevestigd kon worden als heer van de Hoge Boekhorst met dezelfde rechten die zijn schoonvader als heer van Noordwijk en Noordwijkerhout ontvangen had van Margaretha van Bourgondië.

De reactie van Philips had hij allerminst verwacht: er zijn aan deze landen geen rechten verbonden. Zijn tante Margaretha was alleen maar 'lijftochtsvrouw'. (30) Deze gebieden dienden voor haar levensonderhoud.

Op zijn herhaald verzoek verkreeg Van de Boekhorst toch de gewenste rechten, echter onder voorwaarde dat hij afstand deed van zijn gedeelde rechten in Obdam en Hensbroek.

Het grondgebied waarover *Jan Florisz van de Bouckhorst* in 1464 de heerlijkheidsrechten verwierf werd als volgt omschreven: *Dat Huijs,*

Hofstede, Boomgaerden met allen sijnen toebehooren, van der Bouckhorst, met vier stukken Lands daer aen gelegen, mit nog een ambocht gelegen in die Kage, geheten die Lage Bouchorst. De vier stukken land worden hierbij met namen genoemd.

De hoge rechtspraak over de verschillende dorpen, zowel crimineel als civiel, werd in handen gelegd van de Vierschaar onder leiding van een door de graaf zelf aangestelde baljuw, waarbij de graaf het recht behield om deze zo nodig te ontslaan of te verplaatsen. (32). Deze regel, die al in 1250 door graaf Willem II van Holland (de Roomse Koning) was vastgelegd, werd in 1464 nog eens herhaald.

Zo ontstond ook het baljuwschap Rijnland, waaruit in 1581 het baljuwschap Noordwijkerhout werd afgescheiden. Dit rechtsgebied van baljuw Van Thienen omvatte toen behalve Noordwijkerhout en De Zilk ook de ambachtsheerlijkheden Voorhout, Lisse en Hillegom.

Het grondgebied van de Hoge Boekhorst was gelegen onder Noordwijkerhout en Voorhout, dus binnen de grenzen van het baljuwschap Noordwijkerhout. De titel Vrijheer en het benoemen van een baljuw en het recht van *sauvetage* zijn aanwijzingen dat ook de Heer van de Hoge Boekhorst de hoge criminele rechtspraak zou mogen uitoefenen, los van het baljuwschap van Noordwijkerhout. In de geschiedenis zijn echter geen bewijzen gevonden dat het 'halsrecht' in de praktijk is toegepast.

Opmerkelijk is dat in de registers van de Tiende Penning van de jaren 1551, 1555 en 1561 (een belasting van 10% over de huurwaarde van het onroerend goed) in het rechtsgebied van Noordwijkerhout ook wordt opgenomen *'t huijs ter bouchorst en allen 't gewas van elsen ende ander hout*. Ook de woning met 53 morgen land *daer een paert* (gedeelte) *conijnen in leggen* staat in die lijst.

Min of meer hetzelfde verschijnsel zien we bij het ambacht Noordwijkerhout in 1623 bij het Hoofdgeld in Rijnland. De veertien bewoners van Huis te Boekhorst worden dan meegeteld bij het aantal inwoners van de heerlijkheid, terwijl de Vrije en Lage Boekhorst wel als zelfstandig ambacht werd opgenomen. Die veertien inwonenden geven wel een beeld van de grootte van Huis te Boekhorst. Behalve Anna van Woerden, Vrouwe van Vliet, die in dat jaar (1623) weduwe was geworden van

Andries van Bronckhorst, waren er nog vijf personen met de familienaam Van Bronckhorst, waarvan er drie vermoedelijk nog minderjarig waren. Omdat het huwelijk van Andries en Anna van Vliet kinderloos bleef zullen dit zussen of nichten van Andries geweest zijn. Verder telde men nog vier vrouwen en vier mannen die allemaal wel een functie in of buiten het huis bekleed zullen hebben.

Veel verwarring dus. Mogelijk geven de papieren die bij de sloop van het kasteel verhuisd zijn naar Brussel enige duidelijkheid.

En het Galgeveld? Is dat ook niet een verwijzing naar de hoge rechtspraak?

Het Galgeveld

Bij een hoge heerlijkheid was een galg een teken van macht. Het was niet zo dat dit 'instrument' geplaatst werd wanneer een misdadiger tot de galg veroordeeld was. Het stond er meestal al als een soort waarschuwing aan de binnenkomende vreemdeling dat hij zich wel moest gedragen naar de in het graafschap heersende *costuymen*.

In zijn boek Stad- en Dorpsbeschrijving van Rijnland II noemt Van Ollefen het Galgeveld een *onheuchlyke possessie* van de Lage Boekhorst. De feiten spreken dit tegen. De eerste keer dat in de morgenboeken, die om de vier jaar (schrikkeljaar) werden bijgehouden, gemeld wordt dat een stuk land ter grootte van een hond, afgesplitst van een groter stuk weiland en waarvan de Heer van de Boekhorst genoemd wordt als eigenaar en gebruiker, is in 1776. Het heeft er dus alle schijn van dat het afzonderen van een Galgeveld met een uitpad ontsponnen is aan de geest van de ambitieuze en eerzuchtige 25-jarige Heer Nicolaus de Stoppelaar, die zich graag Vrijheer van de Lage Boekhorst noemde. Het moet voor de Prinses van Rubempré een vreemde gewaarwording zijn geweest te ontdekken dat op een stuk grond dat nog steeds haar eigendom was zonder haar toestemming een apart galgenveld verschenen was. Het rechtsgeding dat dienaangaande daarop volgde stelde De Stoppelaar in het gelijk. De galg bleef. Vanaf 1788, wanneer Nicolaas Hartingh de nieuwe ambachtsheer is, wordt deze 100 roe nader omschreven als 'Gerichtsplaatse ofte het Galgeveld'. *Bruiker* is dan de Heerlijkheid der Vrije en Lage Boekhorst. (33)

Als in de Franse tijd de huidige rechtban-

ken hun intrede doen en het oude feodale systeem op de schop gaat wordt deze omschrijving van het stukje grond nog steeds gebezigd, maar met een ander doel. Het wordt weer toegevoegd aan het land van de pachter van de boerderij.

Het recht van *sauvetage*

Een Vrijheer was de eigenaar van een heerlijkheid. Hij was vrij om de verkregen heerlijkheidsrechten zonder ruggespraak met zijn leenheer, de graaf, in zijn ambacht toe te passen of te geven. Behalve het recht om een baljuw, schout, schepenen, secretaris en bode te benoemen, behoorden daar o.a. toe het pachtrecht, het recht van naasting, het visrecht, jachtrecht, het recht om konijnen te vangen en het tiendrecht (10% belasting van de opbrengst).

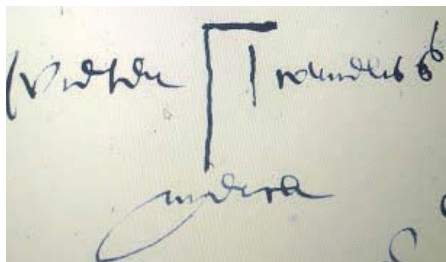
Een bijzonder recht van een Vrije Heerlijkheid was het recht van *sauvetage* (vrijgeleide, bescherming), een soort van asiolverlening aan personen die door tegenspoed in de schulden geraakt waren of uit zelfverdediging iemand verwond of gedood hadden. Omdat het wel een aardige bron van inkomsten kon zijn, wordt vaak gesuggereerd dat zo'n vrije heerlijkheid een verzamelplaats voor gevluchte misdadigers kon zijn. Dat was zeker niet het geval bij het landelijke Huis te Boekhorst en de kleine gemeenschap van de Lage Boekhorst. Bovendien moest men toestemming hebben van schout of baljuw en werd men berecht in het baljuwschap waar het delict had plaatsgevonden.

De trapgevel van het voormalige Rechthuis van de Vrije en Lage Boekhorst is de enige nog resterende, monumentale herinnering die ons terugbrengt naar de tijden van weleer.

Het Rechthuis in de Lage Boekhorst

Evenals in Noordwijkerhout was ook het huis waar de schepenen van de Lage Boekhorst hun vergaderingen hielden geen eigendom van de Heer van de Boekhorst. Gelukkig zijn er van deze kleine heerlijkheid heel wat gegevens te vinden. Pieter Cornelisz was al vóór 1593 schout en hield de vergaderingen in zijn woonhuis, het latere rechthuis. Interessant is dat hij de huwelijkse voorwaarden in de akte voor notaris Van der Wuert in Leiden op 30 december 1600 bij zijn tweede huwelijk ondertekende met een merk: een galg (inclusief de gehangene?). Het huis zou na hem nog vier generaties lang in de familie blijven: Feuijt Pietersz, Pieter Feuijten, Thijs Pietersz en Pieter Thijsse. Verschillenden van hen zouden later de familienaam Van Striemen gebruiken.

Bijzonder is dat de hoogste ambtenaar van de Lage Boekhorst, Schout Pieter Cornelisz, niet kon schrijven. Zijn 'merck' drukt wel een symbool van macht uit. In die periode woonde de ambachtsheer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst echter nog in Noordwijkerhout. Bij hem berustte uiteindelijk de hoogste macht. Hij zal minder moeite gehad hebben bij het ondertekenen en verwerken van officiële stukken.

Omstreeks 1650 werd vergunning verkregen om er een bierstekerij in te vestigen. Leendert Jansz van Diest, die getrouwd was met de weduwe van Pieter Thijsse van Striemen, verkocht in 1684 het huis met boomgaard en bierstal aan de Bierbrouwer van 'Het Roode Hart' te Haarlem.

Via een legaat in het testament van Crijntje van Zijl, de weduwe van Maarten Abenes en Willem Endelstraat, komt het huis in 1767 in handen van Jan Broekmeijer vanwege *desselfs veelvuldige en langdurig bewezen diensten*. En dan wordt het interessant. Deze verkocht twee jaar later het huis *annex schuur, zomerhuys, kaashuys en bierkelder, waarin zedert vele jaren het recht van bierstal off bierstekerij en nog met goed succes werd gecontinueert, zijnde*

het erf groot 50 roeden aan het Oude Mannenhuis van Sessen in de Schoutestraat in Alkmaar. (34) Verrassend is wel dat Vrouwe Maria Josepha de Merode prinses van Rubempré in haar hoedanigheid als Patrones en Collectrice van het Oude Mannenhuis van Sessen de opdrachtgeefster was tot de koop. De koopakte werd getekend op 10 juni 1769, drie jaar voor zij de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst verkocht aan Nicolaas de Stoppelaar. Het pand kwam op naam te staan van Antonius Francken, die rentmeester was van het Huis van Sessen. Prinses de Rubempré gaf als patrones opdracht om het bovengenoemd huis op 30 juni 1781 aan De Stoppelaar te verkopen. Het rechthuis werd nu bierstekerij en herberg, uitgebreid met kolf- en kaatsbaan. De erfgenamen van De Stoppelaar verkochten het Rechthuis in 1788 aan de Heerlijkheid van de Vrije en Lage Boekhorst.

Pogingen tot verkoop

Nadat gebleken was dat Nicolaas de Stoppelaar niet aan zijn in 1782 afgesproken verplichtingen kon voldoen, kreeg de Prinses van Rubempré het recht om haar eigendommen in de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst opnieuw te verkopen. Toen dat in 1784 niet het verwachte resultaat opbracht, en de veiling een paar keer opgehouden werd, volgde op 16 juli 1784 het besluit om de goederen dan maar 'separaat' te verkopen. Dit gaf de eerdergenoemde Pieter Opdam uit Sassenheim de mogelijkheid om alsnog de boerderij te kopen. De andere acht morgen land in de Zweilandpolder, die sinds jaren gepacht werden door de boerderij 'Het Klaverblad', bleven voorlopig in eigendom van de Prinses de Rubempré.

Vrijheer De Stoppelaar stelde orde op zaken. Volgens Attamen, een pseudoniem van een vriend van Nicolaas de Stoppelaar die regelmatig artikelen schreef in de 'Rotterdamsche en 's Gravenhaagsche Postwaagen', had Nicolaas hierover geklaagd. Hij gaf de schuld aan de *hebzugt der pachters en non vigilance* (onoplettendheid) van de *rentmeesters van de vorige Heeren*. (35) Daardoor konden de bewoners geen gebruik meer maken van de ooit verworven vrijheden in Holland en West-Vriesland. Die rommelige administratie kwam vooral aan het licht toen Nicolaas de Stoppelaar in de Leydsche Courant van 21 januari 1784 een oproep deed aan alle pachters, zowel van de Hoge als Vrije en Lage Boekhorst, om hun laatste verleibrief mee te bren-

gen om de hulde en manschap, zoals dat officieel heette, te vernieuwen. In de Lage Boekhorst bleken twee huizen vervallen en twee houtbosjes verlaten. Bovendien waren er bewoners die beweerden dat hun verleibrief was zoekgeraakt. Hoog tijd om de pachtprizen opnieuw vast te stellen.

Erfenisperikelen

Op 10 september 1777 overleed Anna Antonetta de Stoppelaar-Rijcken. In haar testament van 15 november 1774 voor notaris Cornelis Roodbeen in Den Haag benoemde moeder Anna drie executeurs over haar nalatenschap en voogden over haar nog minderjarige kinderen en kleinkind. Zij moesten toezien dat haar *vaste goederen, effecten en obligatiën gemeen en onverdeelt moeten blijven tot haar onmondige kinderen gekomen zouden zijn tot de ouderdom van 25 jaren*. Een bittere pil voor Nicolaas, die meende te mogen verwachten dat het erfdeel hem wat financiële ruimte zou kunnen bieden om uit zijn benarde positie te geraken.

Van Nicolaas de Stoppelaar is helaas geen illustratie gevonden. Wel van zijn jongere broer Joán de Stoppelaar (1757-1800), dominee en dichter. Vooral de 'treurgifte' die hij schreef na het overlijden van zijn eerste, pas 18-jarige echtgenote is ontroerend. In 1801, kort na zijn overlijden, werden zijn gedichten gebundeld en uitgegeven.

Misschien onbewust had Anna wel olie op het vuur gevoerd toen zij op 8 september

1777, twee dagen voor haar overlijden, voor notaris Jan Ingeneeger in Leiden verscheen om een wijziging in de akte van voogdij aan te brengen. Zij meende dat één van de executeurs niet geschikt was voor deze functie en stelde in zijn plaats niet haar oudste zoon Nicolaas aan, maar diens jongere broer Joan. Aan de dan 20-jarige Joan werd door de Staten van Holland *Venia Aetatis* (Brieven van Meerderjarigheid) verleend. (36)

Dat de hele voorgeschiedenis in het gezin tot de nodige irritaties leidde, zal niemand verbazen. Van de tien kinderen leefden er in 1777 nog vier. Behalve Nicolaas waren dat zijn broer Joan (geboren in 1757) en zussen Geertruida Magdalena (geboren 1751) en Ida (geboren in 1762).

De executeurs en voogden maakten de inventaris op van de boedel, waaronder hofsteden en landerijen in Steenberg en Oudenbosch. Onder hen waren nu twee predikanten: de eerdergenoemde jonge dominee/dichter Joan de Stoppelaar, predikant in Schipluiden, en diens zwager, Jan Pieter Wolters, die weduwnaar was van Geertruyda de Stoppelaar en predikant in Mijnsheerenland van Moerkerken. Om zoveel mogelijk problemen in het gezin te voorkomen, legden de heren de inventarislijst en concept van de staat van scheiding van de boedel eerst voor aan de oudste broer Nicolaas. Deze voelde zich te kort gedaan en schakelde bemiddeling van het Hof van Holland in. Zo kon het gebeuren dat niet alleen de executeurs maar ook de andere erfgenamen werden gedagvaard. Met de hulp van het Hof wilde hij proberen zich uit te kopen. Ondanks de *ongefundeerde remarques en reflexiën ende ten laste leggende aantijgingen* door Nicolaas in de eis opgenomen besloot de familie, om verdere escalatie te voorkomen, Nicolaas in al zijn eisen zijn zin te geven. Intussen sleepte het geschil zich al vijf jaar voort. Er werd een verbaal akkoord getekend met tussenkomst van de Commissarissen van het Hof van Holland op 23 juli 1783. De uitkoop van Nicolaas kon plaatsvinden. (37)

'Handen vrij' voor de Vrije en Lage Boekhorst

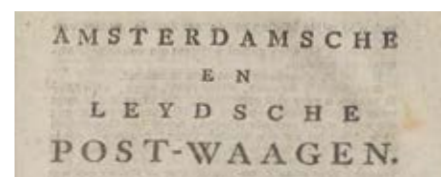
Het is toch even schrikken bij het Hof van Holland te lezen dat de akte van dagvaarding door Nicolaas de Stoppelaar als 'pro Deo' in het archief is opgenomen. De positieve kant van het verhaal is wel dat hij zich nu niet meer met Noordwijkerhout,

maar met de Vrije en Lage Boekhorst zou gaan bezighouden. En dat deed hij met volle overgave zoals uit het archief blijkt. Hij was er vaak, was regelmatig aanwezig bij huwelijksinschrijving en andere aktes en zette zich in voor het welzijn van de inwoners. Hij logeerde tot 1781 in een gedeelte van de eerste boerderij van de oude Reinier van Groenewegen en daarna in zijn Rechthuis dat inmiddels zijn eigendom was geworden. Stilletjes aan nam hij alle touwtjes in handen. Dat hij daarbij het hele financiële gebeuren van het ambacht onder controle hield, waaronder ook de armenkas, mag misschien verdacht heten, maar een en ander ging allemaal in het volste vertrouwen van het armbestuur en schepenen. Hij gebruikte dan graag zijn titels als Heer van de Boekhorst of baljuw, schout en waarnemend secretaris van de Hoge en Lage Boekhorst. Het zijn vooral deze laatste vier jaar van zijn leven dat zijn inzet in de Lage Boekhorst alom werd geprezen. Toch kon hij niet laten om als Heer van de beide Boekhorsten in de regio voor de nodige trammelant te zorgen.

Patriotten en orangisten

De 18^e eeuw was voor de Republiek beslist geen tijdperk om met trots op terug te zien. In tegenstelling tot de Zuidelijke Nederlanden waar de economie opbloei- de, was er in de Noordelijke Nederlanden economisch verval, werkeloosheid en veel politieke onrust met als dieptepunt de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog (1780-1784). De oorzaak van deze desastreus verloren oorlog werd voornamelijk toegeschreven aan het falend beleid van

de jonge stadhouder Willem V die in 1766 op 18-jarige leeftijd in die functie was aangesteld.

De verlichte denkbeelden uit Frankrijk (vrijheid, gelijkheid en broederschap) zullen mede een prikkel geweest zijn bij een groot deel van de bevolking om meer democratie te eisen. Tegenover deze patriotten stonden de aanhangers van het Huis van Oranje-Nassau, de orangisten, die het oude dictatoriale systeem van stadhouder en regenten omarmden. Zij bestookten elkaar via pamfletten en een eigen krant. De Oranjegezinden spuwden hun gal in 'De Amsterdamsche en Leydsche Post-Waagen' en in 'De 's Gravenhaagsche en Rotterdamsche Post-Waagen', terwijl de patriotten hun hatelijkheden kwijt konden in 'De Post van den Neder-Rhijn' en 'De Politieke Kruyer'. Ook Nicolaus de Stoppelaar zou zich hierbij niet onbetuigd laten.

Relletje in 'Schakenbosch'

Aanleiding was een voorval in de herberg 'Schakenbosch' in Veur (Leidschendam en Stompwijk) op zondagmorgen 14 november 1784. Het is eigenlijk te onbenullig om er aandacht aan te besteden, maar vanwege de rol die De Stoppelaar daarin opeiste, komen we er niet onderuit. Herbergier Matthijs Sluimers en zijn vrouw Johanna

Afbeelding van het Praalbed van Stadhouder Willem IV waarover zoveel commotie ontstond in de regio.

Ooykaas waren gedreven Oranjegezinden. Hun twee jonge kinderen speelden gezellig bij de haard en hadden twee uitgeknipte prenten van de overleden stadhouder Willem IV aan de schoorsteenmantel geprikt: 'De begraaffenis van Willem de Vierde' en 'Zijne Hoogheid leggende op het Paradebed'. Aandoenlijk, zouden wij zeggen.

Maar in de herberg zat een roerig gezelschap dat daar anders over dacht. Onder hen een paar felle patriotten die de nodige borrels en kannen bier achteroversloegen. Leider van dat stel was Johannes Anthony Prijn, houtkoopman en eigenaar van twee houtzaagmolens in Leidschendam en commandant van het vrijkorps van de patriotten aldaar. Toen één van deze patriotten opmerkte dat de opgeprikte prenten Willem IV voorstelden, reageerde Jan Prijn heel fel: "Verbrand den Bliksem", waarna de prenten werden losgescheurd en op het vier (=vuur) geworpen. Huilende kinderen enz. enz. Dat is het verhaal. (38) Dat kinderachtige gedrag krijgt natuurlijk een heel ander strekking als men het haardvuur vervangt door het hellevuur, de verdoemenis. Dat riekt naar majesteitschennis!

Nicolaus de Stoppelaar mengt zich in de strijd!

Terecht mag men zich afvragen waarom de Vrijheer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst zich in de strijd wierp. Hij tobde al een paar jaar met zijn gezondheid en was zelf ook niet aanwezig geweest in de herberg Schakenbosch. Hij kende het voorval alleen van 'horen zeggen'. Maar zoals nogal wat regenten koos ook hij de zijde van de Oranjegezinden. Al vanaf 1784 presenteerde hij zich in zijn eigen ambacht als *fungerend Bailluw, Schout en waarnemend Secretaris van de Hoge, Vrije en Lage Boekhorst*, een recht dat hij zich als vanouds mocht toe-eigenen. In het Oranje propagandabladd (39) wordt een op 6 augustus 1785 in de Lage Boekhorst geschreven brief van hem opgenomen, waarin hij zijn onbegrensde voorkeur voor het Huis van Oranje-Nassau aldus verwoordt: "dat ik de Prins beminne als den Appel mijner Oogen is waaragtig, dit zwijge ik voor niemand."

De Stoppelaar meende dat Jan Prijn niet alleen de Prins van Oranje had beledigd, maar zelf voelde hij zich ook in zijn goede naam aangetast. Hij eiste van Jan Prijn openbare excuses via de Leidsche Courant. Deze ontkende de beschuldigingen van De Stoppelaar in alle toonaarden en loofde via

een oproep in de Leydse Courant van 18 maart 1785 aan eenieder die kon bewijzen dat hij de Prins van Oranje beledigd had, dertig dukaten uit. Hij noemde zijn opponent een eerrover en lasteraar. Er werd zoals gebruikelijk wederzijds met veel modder gegooid.

De Vrijheer van de Boekhorst reageerde met het doen dagvaarden van Prijn voor Schout en Schepenen van Veur. In zijn eis stelde hij voor om de beloofde dertig dukaten aan de armen van de Boekhorst te geven of aan *zoodanig andere particuliere behoeftigen*. Bovendien stelde hij voor om een boete op te leggen van duizend zilveren dukaten, die dan ook de genoemde armen zouden moeten toekomen.

Een kopie van de beschuldigingen werd breed uitgemeten opgenomen over zes pagina's op 18 maart 1785 in de Amsterdamse en Leijdsche Post-Wagen. (40) Een tegenvaller was dat de baljuw van Veur fel patriottisch gezind was en uiteraard geen haast had om zijn voorman Jan Prijn te doen berechten. Tot een proces is het dan ook niet gekomen. Na het plotseling overlijden van De Stoppelaar had dit ook geen zin meer.

Wel werd De Stoppelaar in een gedicht een hart onder de riem gestoken door vriend Attamen, die via de krant alle kans kreeg om met voornamelijk gedichten van opmerkelijk opruiende strekking, zijn poëtische kant te ontplooien. De kwaliteit mag dan weinig verheffend zijn, de ode ademt wel de onsmakelijke sfeer waarin de pennevruchten werden opgediend.

*Aan de Hoog Edel Gestreng Heer, de Heer N.C. D. S.:
Geluk mijn trouwe Vriend, gij die niet schroomt te zijn
Een Minnaar van den Vorst, een hater van 't Venijn
Gij, die dien snoode Guit, zijn boose Boevestukken
Wil zetten regt betaald, omdat hij snood liet drukken
Dertig ducaaten tot een Premie in de Krant
Wat scheeld die snoode Boef, in zijn Patriots Verstand
Die de verd(oemeni)s van den Vorst gaat drinken
Wij zullen deze Kwant voor ieders Oog doen slinken
Om reeden dat hij is een snood en Monster-dier
Een hater van zijn Vorst, een stookebrand in 't Vier (= vuur)*

*En wij? Wij schroomen niet uwe Naame te verbreiden
Gij die 's Volks Vorst bemind en geen Onregt kund lijden
Vaar voort in uwe Plicht, God zal uw Bijstand zijn,
Tot dat geen Zon meer is, of lichtende Maneschijn.*

Mooie woorden natuurlijk, maar zij mochten niet baten. Nicolaas de Stoppelaar was ook bevriend was met de bekende dichter, historicus en Oranjegezinde advocaat Mr Willem Bilderdijk. De vriendschap met de dichter ging zelfs zó ver dat hij hem in 1786 benoemde tot zijn executeur-testamentair.

Overlijden en testament van Nicolaas de Stoppelaar

Op 1 mei 1786 wordt in Leiden het overlijden aangegeven van Nicolaas Cornelis de Stoppelaar, *Gewoond hebbende in 's Hage ende alhier casueel overleden en begraaven te Noordwijkerhout, alwaar aangifte is gedaan in de classis van 6 gulden.*

De tragiek bleef hem achtervolgen tot zijn laatste ademtocht. Casueel overleden? Hoe moeten we dat opvatten? Vermoedelijk is hij bij toeval dood aangetroffen. In het Gaardersarchief van Noordwijkerhout lezen we hierover:

2 Meij is aangegeven om te begraven het lijck van Nicolaus Cornelius de Stoppelaar, is vrijer (= ongehuwd) gestorven, komende van Leijden en gehorende onder de classis van zes gulden.

Dat was ook zijn wens in zijn testament dat hij op 10 maart 1786, ruim zeven weken voor zijn overlijden, vastlegde voor notaris Pieter Keerwolff in Leiden. Hierin vermeldt de notaris dat de testateur *beneden 4000 gld ge goed is*. (41) De familiale littekens zijn in dit testament nog duidelijk zichtbaar. Hierin bepaalde hij dat zijn vrije en allodiale goederen na zijn overlijden *zoo haast doenlijk tot liquidatie* moeten worden gebracht en de opbrengst verdeeld onder de erfgenamen. Dat zijn:

- 1) Zijn *moeye* (= tante) Anna de Stoppelaar en Maria Bergeon, het minderjarige kind van zijn overleden zuster Catharina tezamen voor de zuivere helft;
- 2) de helft van de wederhelft (1/4) naar Godlib van Wilhelmine en Johanna Maria Genet;
- 3) Naar vriend Ferdinand Wordman 1/8 deel en het laatste achtste deel naar de *Armen van de Vrije Heerlijkheid der Lage Boekhorst*.

Een belangrijke passage in het testament is de bepaling dat het *zijne expresse wil en begeerte is* dat de executeurs *zijn doode Lichaam zonder eenige de minste Staate zullen moeten vervoeren naar het dorp Noordwijkerhout om aldaar op een stille Manier in de Kerk in zijn Testateurs eigen Graff Kelder bijgezet te worden*. En zo gebeurde het ook. Hij werd begraven in het Witte Kerkje.

Behalve de genoemde Mr Willem Bilderdijk, advocaat en procureur bij de Gecommitteerde Raaden, was Cornelis Serné, medicine doctor, mede executeur.

Afwikkeling testament

Nicolaas was slechts 39 jaar oud toen hij in 1786 overleed. Kenmerkend voor zijn kort en onrustig leven waren de vele verhuizingen en de overhaaste beslissingen. Toen op 20 februari 1786 de alliantie met Frankrijk tot stand kwam en Willem V naar Nijmegen vluchtte en zijn schoonfamilie in Pruisen om assistentie vroeg, moet bij De Stoppelaar de grond onder de voeten weggezakt zijn. De desillusie werd nog groter toen ook zijn vriend Willem Bilderdijk uitweek naar Brunswijk en hij moest toezien hoe de patriotten met hun vrijkorpsen van bewapende burgers onder leiding van Jan Prijn krijgshaftig door Voorschoten en Leidschendam exerceerden.

De wens van de overledene om binnen zes maanden na zijn overlijden de afwikkeling van zijn nalatenschap rond te hebben, bleek onder deze omstandigheden een te moeilijke opdracht. De in het testament benoemde executeurs waren 'uytlandich' en konden of wilden de afwikkeling van de nogal gecompliceerde nalatenschap niet accepteren. Burgemeesters en schepenen van Leiden benoemden twee Leidse notarissen, Herman van Waalswijk en Pieter Keerwolff, aan wie zij volmacht gaven om tot liquidatie van de nalatenschap over te gaan, waarbij de eerstgenoemde zich tijdelijk als Heer en Secretaris van de beide Boekhorsten presenteerde.

Volgens overlevering zou op deze illustratie het gezin Hartingh zijn geportretteerd in het interieur van huize 'Duinendal'. Deze door N.C. de Stoppelaar gebouwde villa met oprijlaan is op de achtergrond in het schilderij vereeuwigd. Overigens bezat de Leidse schepenen en vanaf 1788 nieuwe Heer van de Hoge en Vrije en Lage Boekhorst ook een huis aan het Rapenburg in Leiden. (DANK AAN J. DUIVENVOORDEN)

In januari 1788 werden Hoge en Vrije en Lage Boekhorst verkocht aan de in Batavia geboren Leidse schepenen Nicolaas Hartingh, die al bewoner van het door Nicolaas de Stoppelaar gebouwde Herenhuis 'Duinendal' in Noordwijkerhout was.

Vanaf het ogenblik dat in 1795 de Bataafse Republiek werd uitgeroepen veranderde er op staatkundig gebied veel. Het tijdperk van de regenten was voorbij; de schout werd burgemeester. Mr Willem Burchard Huygens bekleedde die functie van 1805 tot 1812, wat tot gevolg had dat de administratie van de overlijdens en huwelijken van de Boekhorst gedurende die periode in Sassenheim werd bijgehouden.

Bij de invoering van de Burgerlijke Stand in 1811 werd de Lage Boekhorst onderdeel van de gemeente Noordwijkerhout. Historisch gezien misschien een beetje logisch, maar in de praktijk moest er een afstand via een waterweg van tien kilometer worden aangelegd. Mestschipper Jan Vink verleende bij die aangiften in de regel hand- en spandiensten. Die toestand bleef gehandhaafd tot 1817. Toen werd de Vrije en Lage Boekhorst een zelfstandige gemeente met Willem Burchard Huygens als burgemeester. Op 14 maart 1852 werd aan hem door Zijne Majesteit de Koning eervol ontslag verleend en werd de Boekhorst opgenomen in de gemeente Alkmaar.

BRONNEN EN NOTEN:

- (1) Sta stil Gy wandelaer, beschouw deez' mar'men zerk
Een deugdszaam Prediker, ontheft van 't aardsch gewemel
Die door zyn wys vernuft het Cieraad was der Kerk
Ligt hier beneen in rust; zyn ziel juicht in den Hemel
- (2) Archief Hof van Holland 3.03.01.01 inventarisnr 5192. Lijst Procureurs en hun opperkerken
- (3) Gem.Arch Den Haag not. N.C. de Stoppelaar, 2520a, akte 2
- (4) Archief Hof van Holland: Resolutiën Hoge Raad van Holland 18-10-1740 p. 716 en 11-3-174 p. 107
- (5) Recht.Arch Noordwijkerhout nr. 603 fol. 106
- (6) Noordwijkerhout 603 fol. 101 e.a.
- (7) RA Noordwijkerhout 603, fol. 123v.
- (8) Leydsche Courant 5-9-1770, pag. 2
- (9) Gem Ach Den Haag: Not. L. van Alphen 23-6-1769 en 17-7-1770;
id. Not. Antonie Box, inv. Nr. 4176, fol 215-219
- (10) G.A. Den Haag, Not. Antonie Box inv. nr. 4176, akte 273, fol. 229-230
- (11) G.A. Den Haag. Not. A. Box: Inv.nr. 4176, akte 295 folio 253-254
- (12) G.A. Den Haan Not. Fr. Van Eck, inv. Nr 4265, akte 72, fol. 387
- (13) *de Edele Welgeboore Vrouwe Maria Josepha van Mérode ende van het Roomsche Rijk, geboore Princesse van Rubempré ende van Everbergh, Marquize van Westerloo en van Trelon, Gravinne van Vertaingh, Vertineuil, Aubigny etc. etc.*
- (14) *den Hoogen Edelen ende Welgebooren Heere Philippus Maximilianus van Mérode ende het H: Roomsche Rijk, Marquis van Westerloo, Prince van Rubempré ende van Everbergh, Kamerheer Actueelen Geheijmen Raad van Staaten van hunne Keijzerlijken, Koninglijken en Apostolijcken Majesteijten, Grooten van Spangen eerste classe etc. etc.*
- (15) Gegevens overgenomen uit: Een grote Hoeve in een klein Dorp (Thijs Lambrecht)
- (16) G.A. Den Haag: Not. Ant. Box inv. nr. 4176, akte 282, fol. 263-265
- (17) G.A. Den Haag: Not. Fr. Van Eck, deel 4265 akte 72 (fol. 387) en akte 73 (fol. 391)
- (18) Reg. Arch. Leiden, RA Noordwijkerhout 603, fol. 172
- (19) Recht Arch. Noordwijk 1772
- (20) RA Noordwijkerhout nr. 603 fol. 170
- (21) G.A. Den Haag: Oud Not. Arch. 4465, Not. Ant. Box, akte 299, fol. 369-372
- (22) G.A. Den Haag: Not. Ant. Box, akte nr. 298, fol. 365-367 en akte 300, fol. 373 en 374
- (23) G.A. Den Haag: Not. Ant. Box, inv. nr. 4176, akte 306, fol. 391-394
- (24) G.A. Den Haag: Not. Nic. Overklist 8-1-1774, fol. 192
- (25) G.A. Den Haag: Not. J.C. van Brakel 17-4-1773, fol. 212-218
- (26) G.A. Den Haag: Not. Nic. Coops 22-5-1774, akte 190, fol. 253-257
- (27) Leydsche Courant 25-1-1775
- (28) Recht. Arch. Noordwijkerhout 604: maart 1775, fol. 5 e.v.
- (29) Recht. Arch. Vrije en Lege Boekhorst nr. 2 dd. 26-4-1775 en 27-12-1776
- (30) Sententiën Hof van Holland 3.03.01.01. Deel 1010, akte 32
- (31) P.J. Blok: Geschiedenis van het Nederlandsche Volk
- (32) Nationaal archief Leenkamer 326: *aengesien dat onse lieve moye (tante) niet dan lijftochtsvrouwe en is in den lande voorseyt ende dat mitsdien dieselve verlijninge (verlenging) ende ghifte van ghene waarde en is na hoire doet (haar dood) etc.* Uit: Westfries Genootschap 1959
- (33) Oud Arch. Rijnland: Morgenboeken Vrije en Lage Boekhorst
- (34) Diverse aktes uit Recht. Arch. Vrije en Lage Boekhorst 2
- (35) 's Gravenhaagsche en Rotterdamsche Post-Waagen 38, pag. 302
- (36) Reg. Arch. Leiden: Oud Not. Arch., Not. Jan Ingeneeger, inv.nr. 2588 fol 48
- (37) Civiele Sententiën Hof van Holland 1782; 3.03.01.01 inv. nr. 798 akte35 32
- (38) 's Gravenhaagsche en Rotterdamsche Post-Waagen nr. 14.pag. 106-109; 6-9-1785
- (39) 's Gravenhaagsche en Rotterdamsche Post-Waagen, nr. 16, pag. 127; 6-8-1785
- (40) Amsterdamsche en Leijdsche Post-Wagen nr. 4, pag. 32 t/m 38; 18-3-1785
- (41) Reg. Arch. Leiden, Notaris Keerwolff 1786, akte 85